

AANGETEKEND

Raad van State
Afdeling Bestuursrechtspraak
Postbus 20019
2500 EA 's-Gravenhage

Ons kenmerk: 20-009-EW
Uw nummer: 201801377/1/R3
Betreft: Aanvulling beroep Eemshaven Oudeschip naar
Vierverlaten Hoogspanningsverbinding Noord-West 380 kV
Rijksinpassingsplan en 28 gecoördineerde besluiten
(crisis- en herstelwet)

Groningen, 6 mei 2020

Geachte heer, mevrouw,

In uw tussenuitspraak van 9 oktober 2019 droeg u de minister van Economische Zaken en Klimaat en de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties op om binnen 26 weken een nieuw landschapsplan vast te stellen als bijlage 2 bij de planregels. De ministers hebben inmiddels, met een gewijzigd Inpassingsbesluit, het gewijzigde Landschapsplan ter inzage gelegd van 27 maart 2020 tot en met 8 mei 2020. Ons beroep is mede gericht tegen dit wijzigingsbesluit. Naar aanleiding van het wijzigingsbesluit en het gewijzigde Landschapsplan en in aanvulling op ons beroep berichten wij u het volgende.

1. Vooraf

Dit landschapsplan ligt nu ter goedkeuring voor in een nogal ongebruikelijke situatie: nu - anno 2020 - zijn de technische mogelijkheden voor de aanleg van een ondergronds tracé dusdanig dat de kosten vergelijkbaar zijn met bovengrondse aanleg. Ook is er met de huidige mogelijkheden bij ondergrondse aanleg aanzienlijk minder overlast dan bij bovengrondse aanleg.

Er worden nu bij ondergrondse aanleg aluminium kabels gebruikt. Dat was een paar jaar terug koper. Hierdoor zijn de kabelkosten flink gedaald. En nu kunnen de kabels met een ploeg in de grond worden gebracht. Een paar jaar terug werden kabels gelegd in open ontgraving. Het inploegen van de kabels gaat veel sneller: de kabels worden in slechts 20% van de tijd onder de grond gebracht in vergelijking met open ontgraving. In het MER werd voor ondergrondse aanleg nog uitgegaan van open ontgraving en koperen kabels. Met de inzichten van nu zou de ondergrondse variant doorslaggevend het beste gescoord hebben in het MER.

De minister zou, bij de huidige stand der techniek, nu vrijwel zeker voor (deels) ondergrondse aanleg van de verbinding hebben gekozen.

In deze context wordt nu, in het gewijzigde Rijksinpassingsplan (RIP), een gewijzigd Landschapsplan vastgesteld door de minister, ter compensatie van de schade die de bovengrondse

hoogspanningsverbinding aanricht aan het landschap. Daar waar enige jaren geleden vanwege het kostenaspect is gekozen voor bovengrondse aanleg, zou nu worden gekozen voor ondergrondse aanleg: er is dus *de facto* sprake van een onnodige bovengrondse aanleg met als gevolg: onnodige schade aan het eeuwenoude open Groninger cultuurlandschap en aan de weidevogelgebieden.

Dit zou de minister op zijn minst verplichten om met een kwalitatief hoogwaardig Landschapsplan te komen. Dat is hem met dit Landschapsplan opnieuw en nadrukkelijk niet gelukt.

2. Rechtszekerheid

2.1 Artikel 14, lid 14.1, aanhef en onder b

Op grond van artikel 14, lid 14.1, aanhef en onder b, van de planregels van het Rijksinpassingsplan (RIP) moet binnen 5 jaar na de aanleg van de hoogspanningsverbindingen en de bijbehorende bouwwerken de landschappelijke inpassing van de verbinding gerealiseerd zijn. Het als bijlage 2 opgenomen Landschapsplan bood echter, aldus de minister, slechts een overzicht van mogelijke inrichtingsmaatregelen die nodig zijn voor een goede ruimtelijke inpassing van de nieuwe verbinding.

U concludeerde dat het vorige Landschapsplan niet duidelijk maakte welke maatregelen de ministers ten minste noodzakelijk vinden voor de landschappelijke inpassing van de 380 kV-verbinding. Dus kon op grond van dat Landschapsplan ook niet na 5 jaar worden beoordeeld of er al dan niet was voldaan aan bepaling 14.1 onder b van de planregels. U concludeerde: *'Artikel 14, lid 14.1, aanhef en onder b, van de planregels in samenhang met het Landschapsplan in bijlage 2 bij de planregels is in zoverre in strijd met de rechtszekerheid.'*

De ministers hebben een nieuw Landschapsplan gepresenteerd, in reactie op uw tussenuitspraak. Wij gaan ervan uit dat het dit keer niet gaat om een overzicht van **mogelijke** maatregelen, maar dat de ministers **al** de in het Landschapsplan opgenomen maatregelen **minimaal** noodzakelijk achten voor een goede landschappelijke inpassing van de hoogspanningsverbinding.

Wat het verband is tussen deze minimaal noodzakelijke maatregelen en de inpassing van de hoogspanningsverbinding in het landschap, wordt echter nergens duidelijk. Waarom zijn deze maatregelen nodig, welke bijdrage leveren de maatregelen aan de landschappelijke inpassing van de hoogspanning? De ministers en het Landschapsplan zeggen er niets over.

Het nieuwe Landschapsplan bevat meer maatregelen dan het vorige, is iets verder uitgewerkt, maar biedt evenmin voldoende duidelijkheid om na 5 jaar te kunnen constateren of aan bepaling 14.1 onder b is voldaan. Bij sommige maatregelen wordt redelijk concreet aangegeven wat de bedoeling is en waar de maatregel wordt uitgevoerd (bij voorbeeld: B2: De Hooilandseweg (N363) van Roodeschool naar Oosteinde wordt over een afstand van 1,5 km voorzien van nieuwe wegbeplanting, al wordt die wegbeplanting niet nader gedefinieerd). Bij andere maatregelen is volstrekt onduidelijk wat de bedoeling is (bij voorbeeld: D16: Inpassing dorpsentrees). In het algemeen zijn de maatregelen vaag, er worden er geen aantallen / oppervlaktes genoemd, nergens wordt concreet aangegeven wat de maatregel inhoudt. Bevorderen van de biodiversiteit door het aanbrengen van beplanting: is het zaaien van vergeet-mij-nietjes voldoende om hieraan uitvoering te geven?

Wij zijn dan ook van oordeel dat ook dit nieuwe Landschapsplan onvoldoende handvatten biedt voor de beantwoording van de vraag of de door de ministers noodzakelijk geachte landschappelijke inpassing binnen vijf jaar na de aanleg is gerealiseerd. Artikel 14, lid 14.1, aanhef en onder b, van de planregels in samenhang met het Landschapsplan in bijlage 2 bij de planregels is in zoverre in strijd met de rechtszekerheid.

2.2 Artikel 14, lid 14.2

Daar komt bij dat voor een aantal minimaal noodzakelijke maatregelen uit het Landschapsplan niet vast staat dat ze kunnen worden gerealiseerd. Veel maatregelen zijn strijdig met het geldende bestemmingsplan, de uitvoering van andere maatregelen zijn afhankelijk van de beschikbaarheid van particuliere grond (bij voorbeeld bij aanpassing van watergangen), hetgeen op dit moment geen gegeven is. Het Landschapsplan en de in het plan beschreven maatregelen zijn nota bene niet voorgelegd aan de gemeenteraden van de betreffende gemeenten, de particuliere grondeigenaren zijn niet geraadpleegd. Uitvoerbaarheid is dus bepaald niet zeker.

In geval het Landschapsplan gedeeltelijk onuitvoerbaar blijkt, kan de minister terugvallen op bepaling 14.2 en een andere vorm van landschappelijke inpassing toestaan dan uitgewerkt is in het Landschapsplan. In dat geval betreft de minister **wel** de betreffende gemeenten en grondeigenaren bij zijn besluit (zo staat in deze bepaling).

Wij gaan ervan uit dat ook die 'andere vorm van inpassing' moet voldoen aan de criteria die de minister voor het Landschapsplan hanteert (onder meer: de maatregel wordt, in ieder geval deels, uitgevoerd binnen 1,5 km van de verbinding). Wij constateren, zoals we in dit beroepschrift onderbouwen, dat veel maatregelen uit dit Landschapsplan niet aan die criteria voldoen. Blijkbaar zijn de mogelijkheden binnen de criteria al uitgeput. Het is dan ook volstrekt ongewis wat voor maatregelen bij toepassing van bepaling 14.2 in beeld komen. En welke handvatten dit biedt voor de beantwoording van de vraag of de door de ministers noodzakelijk geachte landschappelijke inpassing binnen vijf jaar na de aanleg is gerealiseerd.

Let wel: volgens de ministers zijn de in het Landschapsplan opgenomen maatregelen minimaal noodzakelijk voor een goede landschappelijke inpassing van de hoogspanningsverbinding. Kan een deel van die maatregelen niet worden uitgevoerd, dan zou er een (in landschappelijke zin) gelijkwaardig pakket aan maatregelen voor in de plaats moeten komen. Zo niet, dan voldoet dit RIP niet aan de eisen van een goede ruimtelijke ordening (stelt ook de minister in par. 3.2 van het Landschapsplan).

Artikel 14, lid 14.2 van de planregels in samenhang met de mogelijke onuitvoerbaarheid van een gedeelte van het Landschapsplan in bijlage 2 bij de planregels achten wij in strijd met de rechtszekerheid.

3. Motie Van Veldhoven

3.1 Invulling Kamermotie

In het Landschapsplan stelt de minister: *'Door de minister wordt met deze landschappelijke inrichtingsmaatregelen invulling gegeven aan de Kamermotie van het lid Van Veldhoven en c.s. (Kamerstuk 30 196, nr. 516).'*

Dit is betrekkelijk. De motie stelde:

'overwegende dat het voorkeursalternatief van de 380kV-Noord-West waardevolle natuurgebieden en het Nationaal Landschap Middag-Humsterland doorsnijdt en daardoor ook een achteruitgang van de weidevogelstand dreigt;

overwegende dat het mogelijk is om een deel van het tracé te verkabelen waarmee deze knelpunten deels kunnen worden vermeden;

verzoekt de regering om, de natuurachteruitgang te voorkomen en daarvoor:

- ofwel minstens tien kilometer van het tracé van de 380kV-Noord-West in Groningen te verkabelen;*
- ofwel met de regio tot overeenstemming te komen over een ruimhartige compensatie van het aangetaste natuurareaal en een robuust investeringspakket voor herstel van de cultuurhistorische objecten in een zone van drie kilometer ter weerszijden van het tracé en voor versterking van landschappelijk structuren in een zone van vijf kilometer (inclusief beheer van twintig jaar),'*

3.2 Verkabelen

De motie roept de minister op ten minste 10 km van de hoogspanningsverbinding te verkabelen (onder de grond te brengen), om zo schade aan het belangrijkste weidevogelgebied van Groningen te voorkomen en schade aan Nationaal Landschap Middag-Humsterland te beperken. De minister heeft indertijd besloten dit deel van de motie niet uit te voeren, omdat 10 km verkabeling ca. € 130 miljoen duurder zou zijn.

Sinds de motie (februari 2017) zijn de technische ontwikkelingen razendsnel doorgegaan. Er worden nu ook ondergronds aluminium kabels toegepast (voorheen alleen bovengronds), waarmee de prijs van ondergrondse kabels nu zo'n 30 % lager ligt. En het is nu, anders dan toen, ook mogelijk om 380 kV kabels in de grond te ploegen in plaats van in een gegraven sleuf te leggen (dit wordt door TenneT in Duitsland uitgevoerd). Een forse kostenbesparing maar bovendien een enorme tijdwinst. In vergelijking met ondergrondse kabels in open ontgraving worden geploegde kabels in 20% van de tijd aangelegd. De bouw van een bovengrondse hoogspanningsverbinding kost jaren, een ingeploegde ondergrondse verbinding maanden.

Daarbij is overlast tijdens de aanleg beperkt tot een smalle (plm. 10 m) werkgang in plaats van de eerder gerekende 70 m brede werksleuf. En met deze nieuwe, inmiddels beproefde, methode zijn de aanlegkosten bovengronds of ondergronds op dit moment nagenoeg gelijk. De aannemer die op dit moment is ingezet voor de bovengrondse aanleg van een deel van het tracé, heeft de nodige kennis en ervaring met inploegen van ondergrondse kabels en kan dit ook voor dit project uitvoeren.

Vernietiging van het RIP hoeft dus niet tot vertraging van de realisering van de verbinding te leiden. De zelfde aannemer kan tegen vergelijkbare kosten overstappen van boven- naar ondergrondse aanleg.

3.3 Ruimhartige natuurcompensatie

De motie roept de minister op om het aangetaste natuurareaal ruimhartig te compenseren. Wij hebben in onze eerdere stukken al aangegeven dat de weidevogelcompensatie die de minister biedt ernstig tekort schiet. De nieuwe hoogspanningsverbinding doorkruist het belangrijkste weidevogelgebied van Groningen. De broedende weidevogels zullen, zo erkent ook de minister, uit een ruime strook rond de nieuwe hoogspanningsverbinding verdwijnen.

De minister gaat ervan uit dat er bij sloop van de bestaande 220 kV-verbinding op die plek weer goed weidevogelgebied zal ontstaan. Hij heeft die gebieden in mindering gebracht op de compensatieopgave (saldering). Dit is echter uiterst onzeker: bij de huidige inrichting van het gebied is een fors deel van het terrein onder de 220 kV ook na de sloop niet geschikt als weidevogelgebied.

De minister biedt ter compensatie van de effecten (natuurschade) door de nieuwe 380 kV:

- 5 ha NNN natuurgebied vanwege permanente effecten;
- 83 ha NNN beheergebied vanwege permanente effecten;
- 39 ha leefgebied weidevogels vanwege tijdelijke effecten.

Het is de vraag of de huidige verstoringszone van de 220 kV zich zal ontwikkelen tot een volwaardig weidevogelgebied. Die zekerheid kunnen de ministers niet geven. In die situatie is het niet terecht dat uitgegaan wordt van saldering.

Volgens ons is minimaal als compensatie nodig:

- NNN natuurgebied Oude Diepje: permanent effect van 15 ha + 33% toeslag = 20 ha;
- NNN-beheergebied: permanent effect van 78 ha + 33% toeslag = 104 ha;
- Leefgebied Open Weide: permanent effect van 161 ha + 33% toeslag = 214 ha.

Deze oppervlakten dienen nog verhoogd te worden met compensatie voor de tijdelijke

effecten van bouwverkeer, bouwplaatsen, werkwegen en dergelijke. Deze effecten heeft de minister niet in beeld gebracht. Hij is blijven vasthouden aan het absolute wettelijke minimum dat hij moest compenseren.

Daarbij komt dat de compensatie tijdig moet worden gerealiseerd: voordat de werkzaamheden worden uitgevoerd en de weidevogels worden verdreven. Wij constateren dat TenneT inmiddels met de werkzaamheden is gestart, maar dat de compensatie voor een deel nog niet is gerealiseerd.

Bovendien wordt volgens het gewijzigde Landschapsplan de boombeplanting in het open landschap op een aantal plekken versterkt. Dit gaat ten koste van de openheid van het gebied en daarmee ten koste van de broedmogelijkheden voor weidevogels. Deze natuurschade wordt niet gecompenseerd.

De maatregelen zijn dan ook onvoldoende om achteruitgang van de natuur in het gebied te voorkomen. Van 'ruimhartige compensatie' is dan ook geen sprake.

3.4 Herstel cultuurhistorie en versterking landschappelijke structuren

De motie vraagt om een robuust investeringspakket voor herstel van de cultuurhistorische objecten in een zone van drie kilometer ter weerszijden van het tracé en voor versterking van landschappelijk structuren in een zone van vijf kilometer (inclusief beheer van twintig jaar),

Volgens de criteria van het Landschapsplan komen alleen cultuurhistorische objecten binnen een strook van 1,5 km aan weerszijden van het tracé in aanmerking voor herstel uit het investeringspakket. Voor herstel van landschappelijke structuren zijn de criteria soepeler: herstel is mogelijk als een deel van de structuur binnen de 1,5 km van het tracé ligt.

Over beheer (volgens de motie: gedurende 20 jaar) van herstellende cultuurhistorische objecten en versterkte landschappelijk structuren vermeldt het Landschapsplan niets.

3.5 Conclusie

De minister beweert dat met de landschappelijke inrichtingsmaatregelen in dit Landschapsplan invulling wordt gegeven aan de motie. Dit is slechts zeer ten dele waar. Met name ontbreekt een regeling voor het beheer van de herstellende cultuurhistorische objecten en versterkte van landschappelijk structuren gedurende een periode van twintig jaar.

4. Criteria

4.1 Minimaal noodzakelijke maatregelen voor de landschappelijke inpassing

De ministers stellen:

'Op basis van dat nieuwe Landschapsplan moet volgens de tussenuitspraak kunnen worden vastgesteld welke maatregelen de ministers ten minste noodzakelijk vinden voor de landschappelijke inpassing van de 380 kV-verbinding en of binnen 5 jaar na de aanleg van de hoogspanningsverbinding en de bijbehorende bouwwerken is voorzien in de door de ministers noodzakelijk geachte landschappelijke inpassing.' (kennisgeving Staatscourant nr. 17497 van 26 maart 2020).

'In het Landschapsplan is een overzicht opgenomen van de inrichtingsmaatregelen vanuit alle relevante milieuaspecten die noodzakelijk zijn voor een goede landschappelijke inpassing van de nieuwe 380 kV-verbinding.' (Toelichting RIP).

Die minimaal noodzakelijke maatregelen moeten aan een aantal criteria voldoen. Maatregelen die niet aan die criteria voldoen, zijn dus geen maatregelen die de ministers ten minste noodzakelijk vinden voor de landschappelijke inpassing van de 380 kV-verbinding. Die criteria vinden wij in de Toelichting van het RIP en in het Landschapsplan. Nu de ministers niet aangeven wanneer er sprake is van de

versterking van de landschappelijke structuur, hebben wij de Provinciale Omgevingsvisie er bij betrokken. Daarin staan de landschappelijke structuren van het gebied beschreven.

4.2 Criteria volgens de Toelichting RIP:

'- De maatregelen zien op een versterking van de landschappelijke structuur in het gebied op een passende wijze zodat een nieuw evenwicht in het landschap ontstaat na realisering van de nieuwe 380 kV-verbinding.

- De inrichtingsmaatregelen uit het Landschapsplan dragen bij aan de ruimtelijke aanvaardbaarheid van de nieuwe 380 kV-verbinding.

- Om bij de dragen aan de ruimtelijke aanvaardbaarheid van de nieuwe 380 kV verbinding, dienen de maatregelen een projectrelatie te hebben.(...) Maatregelen binnen deze 1,5 km vanaf de nieuwe 380 kV verbinding kunnen het zicht op de verbinding verzachten of beperken maar versterken wel het cultuurhistorische karakter van het landschap en dragen daarmee bij aan de ruimtelijke aanvaardbaarheid van de nieuwe 380 kV-verbinding. Maatregelen ter aanpassing/versterking van het landschap binnen die zone kunnen worden gezien als zinvol ten opzichte van de ruimtelijke aanvaardbaarheid van de nieuwe 380 kV-verbinding. Deze 1,5 km wordt gebruikt als gebied waarbinnen het versterken van 'puntobjecten' (bijvoorbeeld wierden) als zinvol wordt gezien als maatregel.

- Versterking van 'structuren' (bijvoorbeeld doorgaande wegen of andere niet lokale infrastructuur) hoeft niet te worden beperkt tot deze 1,5 km. Deze zijn immers onderdeel van de bovenlokale/regionale landschapsopbouw net als de nieuwe 380 kV-verbinding.'

In par. 4.1 van het Landschapsplan wordt ervan uit gegaan dat eventuele maatregelen op een grotere afstand dan 1,5 km van de hoogspanningsverbinding niet projectgerelateerd zijn en niet bijdragen aan de landschappelijke inpassing van de nieuwe 380 kV verbinding.

'Deze afstand tot de nieuwe verbinding als grens voor in een landschapsplan op te nemen maatregelen is met name bepaald door de 'Kritische kijkafstand'. De kritische kijkafstand bedraagt ca. 1200 meter. Dit is de afstand waarop de contouren en het onderscheid van individuele 'gewone' objecten vervagen en versmelten met de achtergrond.'

Bepalend is dus of de maatregel wordt getroffen binnen de 'kritische kijkafstand'. Wij concluderen hieruit dat maatregelen op een locatie vanwaar geen zicht is op de hoogspanningsverbinding, niet projectgerelateerd zijn.

4.3 Criteria volgens het Landschapsplan:

- De uitvoering van het Gewijzigde Landschapsplan draagt bij aan versterking van cultuurhistorie en landschappelijke structuren. 'Dat wil zeggen dat het versterken van andere (boven)regionale landschapsstructuren/patronen die op enigerlei wijze ruimtelijk een samenhang hebben met de nieuwe hoogspanningsverbinding kan worden beschouwd als zinvol.' (Gewijzigd Landschapsplan, p. 11-13). Er moet dus een ruimtelijke samenhang zijn tussen de maatregel en de nieuwe hoogspanningsverbinding, anders is de maatregel niet zinvol (en niet minimaal noodzakelijk).

Kader, hoofdstuk 4 Landschapsplan:.

'- Het landschapsplan omvat ruimtelijke maatregelen op het gebied van landschap en cultuurhistorie.

- Maatregelen in het landschapsplan hebben een projectrelatie: Maximaal 1,5 km aan weerszijden verbinding voor puntobjecten. Deze eis geldt niet voor structuren.

- Alle maatregelen kunnen planologisch worden gerealiseerd, de intentie is om enkel maatregelen uit te voeren die obstakelvrij zijn en gedragen worden in de regio.'

Overige criteria:

- Er kunnen maatregelen genomen worden die de bestaande landschapsopbouw versterken of zelfs aanpassen, mits ze beantwoorden aan het doel: het tot stand brengen van een nieuwe goede samenhang tussen lijn en landschap.
- Structuren kunnen verder strekken dan de 1,5 km aan weerszijden van de 380 kV verbinding, mits deze structuur zich gedeeltelijk binnen die zone bevindt.
- De inrichtingsmaatregelen opgenomen in het Gewijzigde Landschapsplan vinden zo veel mogelijk plaats op terreinen in bezit van provincie, gemeente en waterschap.

Voor bepaalde maatregelen zal een omgevingsvergunning nodig zijn. De minister gaat ervan uit dat die verkregen kan worden, maar zo niet, dan is: *'in het Landschapsplan de mogelijkheid vastgelegd dat in de omgeving naar aard en doel vergelijkbare maatregelen worden getroffen.'* (Toelichting RIP). Dus eventuele maatregelen op grond van bepaling 14.2 moeten:

- *'in de omgeving'* worden gerealiseerd en
- *'naar aard en doel'* vergelijkbaar zijn met de maatregelen die geen doorgang kunnen vinden.

4.4 Versterking landschappelijke structuren

De minister geeft niet aan welke criteria gelden voor het versterken van landschappelijke structuren. In de Provinciale Omgevingsvisie provincie Groningen 2016-2020 zijn de landschappen in de provincie beschreven en is aangegeven welke kenmerkende eigenschappen van die landschappen behouden en versterkt moeten worden.

De hoogspanningsverbinding wordt gerealiseerd in het gebied dat in deze Omgevingsvisie wordt beschreven als Weideland en Waddengebied. Een deel van dit wierdenland is aangewezen als Nationaal Landschap Middag-Humsterland. De kenmerkende eigenschappen en te beschermen waarden van dit gebied worden in de Omgevingsvisie beschreven:

'Wierdenland en Waddengebied wordt gekenmerkt door het wierdenlandschap met

- *grote open ruimten*
- *waarin wierden(dorpen) liggen*
- *langs natuurlijke waterlopen in de kerngebieden en*
- *wierde(dorpe)n in reeksen samenvallen met oude kustlijnen.*

Het Waddengebied heeft een

- *grootschalig open dijkenlandschap van parallelle dijken met boerderijreeksen langs slaperdijken.*
- *met kleinschaliger landbouw langs het Reitdiep en in het Middag-Humsterland en*
- *grootschalige (voornamelijk) akkerbouw in de noordelijke kustpolders.*

In dit deelgebied dient in het bijzonder rekening te worden gehouden met:

- *het contrast tussen de grootschalige open kweldervlaktes, de wierdedorpen en de meer besloten dorpen op de kwelderwallen;*
- *de historisch gegroeide dorpsstructuur met doorzichten op het landschap vanuit dorpslinten en andersom (vanuit het landschap op de karakteristieke dorpsilhouetten);*
- *de ritmiek van boerderijreeksen met erven in het groen en tussenliggende open ruimtes en agrarische bebouwing als in de ruimte verspreid liggende groene eilanden;*
- *de opstreckende verkaveling van het dijkenlandschap en de onregelmatige verkaveling van het wierdenlandschap;*
- *het verbindend systeem van maren, dat aansluit op wierdedorpen en een stelsel van trekvaarten en wegen;*
- *het kronkelend verloop van oorsprong natuurlijke waterlopen, zoals voormalige kweldergeulen en rivier- en beeksystemen, zoals Reitdiep, Fivel en Lauwers;*
- *de herkenbaarheid van voormalige zee-inbraakgebieden;*
- *monumentale boerderijen, borgen en kerken en borg-, kerk- en kloosterterreinen;'*

'Middag Humsterland

Wij beschermen in dit gebied

- *de landschappelijke openheid,*
- *de onregelmatige blokverkaveling,*
- *karacteristieke laagtes,*
- *het reliëf van wierden, dijken en natuurlijke laagtes en*
- *het beloop en het profiel van de wegen.'*

'Cultureel erfgoed

Om die reden beogen wij ruimtelijke ingrepen die kwaliteitsversterkend zijn. Het accent ligt op het benutten van de transitieopgave waarbij de cultuurhistorie volwaardig meetelt. Mede omdat wij een wettelijke taak hebben in de bescherming van dit erfgoed zetten wij ons bij de noodzakelijke ingrepen in voor behoud van de cultuurhistorische waarden in het gebied.'

De uitvoering van het Landschapsplan moet bijdragen aan versterking van cultuurhistorie en landschappelijke structuren. De maatregelen moeten dus een bijdrage leveren aan versterking van de kenmerkende eigenschappen en te beschermen waarden van dit gebied, zoals die in de Omgevingsvisie zijn beschreven. Maatregelen die afbreuk doen aan die waarden horen in het Landschapsplan niet thuis.

4.5 Instandhouding

De minister geeft in zijn Landschapsplan geen enkel inzicht in de instandhoudingsmaatregelen van de projecten in het Landschapsplan. De door de minister geformuleerde uitgangspunten in het RIP "*De maatregelen zien op een versterking van de landschappelijke structuur in het gebied op een passende wijze zodat een nieuw evenwicht in het landschap ontstaat na realisering van de nieuwe 380 kV-verbinding...*" impliceert dat dit evenwicht ook na de realisering van de maatregel in stand moeten worden gehouden.

Hoe de minister hieraan invulling zal geven is volstrekt onduidelijk. Er ontbreekt een instandhoudingsverplichting en/of -regeling, een monitorings- en handavingsinstrument. Het Landschapsplan voorziet niet in financiële middelen om de gerealiseerde maatregelen te beheren en te onderhouden.

Dit is temeer van belang omdat de minister door de juridische verbinding met het RIP hierbij voor een lange periode treed in het domein van de lokale bevoegdheden en eigendomsrechten.

5. Toetsing Landschapsplan aan criteria

5.1 Toetsingskader

Wij komen, samengevat, tot de volgende duidelijke criteria waar de maatregelen in het Landschapsplan aan moeten voldoen.

1) Ruimtelijk:

Het gaat om een ruimtelijke maatregel op het gebied van landschap en cultuurhistorie.

2) Projectrelatie:

De maatregel heeft een projectrelatie: maximaal 1,5 km aan weerszijden verbinding voor puntobjecten. Structuren kunnen verder strekken dan de 1,5 km aan weerszijden van de 380 kV verbinding, mits deze structuur zich gedeeltelijk binnen de zone bevindt.

3) Inpassing 380 kV:

Volgens de minister moet de inrichtingsmaatregel bijdragen aan de ruimtelijke aanvaardbaarheid van de nieuwe 380 kV-verbinding. Wij zijn van oordeel dat geen van de maatregelen aan dit criterium voldoet. Hoge, massieve palen waaraan een gordijn van draden past niet in dit open landschap, welke maatregelen ook worden getroffen. Ter nadere onderbouwing verwijzen wij u graag naar bijlage 32 'open brief provincie, 8 gemeenten en 16 organisaties van 6 februari 2017' bij ons beroepschrift van 22 februari 2018, ons kenmerk 18-003-EW.

Wel toetsen wij of er een ruimtelijke relatie is tussen de maatregel en de nieuwe hoogspanningsverbinding. Ontbreekt die relatie, dan is het versterken van cultuurhistorische objecten en (boven)regionale landschapsstructuren/patronen, ook volgens het Landschapsplan, niet zinvol.

4) Versterking gebied:

De maatregel draagt bij aan versterking van cultuurhistorie en landschappelijke structuren. Voor ons is hierbij de Provinciale Omgevingsvisie het toetsingskader.

5) Obstakelvrij:

Uitvoering van de maatregel kan in principe obstakelvrij. Planologisch zijn er geen belemmeringen en een overheid heeft zeggenschap over de grond.

Of uitvoering van de maatregelen wordt gedragen in de regio kunnen wij niet objectief toetsen. Dat wegen wij dus niet mee. Nu wij het beroep voortzetten, mag u in ieder geval concluderen dat bij de betrokken appellanten het draagvlak ontbreekt. Voor zover bekend heeft de minister niet verkend of er draagvlak voor de maatregelen is bij gemeenteraden en Provinciale Staten.

Een uitgebreide weergave van de uitgevoerde toetsing en samenvattende tabellen hebben wij opgenomen in bijlage 1. Hier beperken wij ons tot de conclusies.

5.2 Algemene opmerkingen vooraf

Per project wordt, met uitzondering van de ligging, niet of nauwelijks onderbouwing geleverd voor de relatie met de criteria. Er wordt niet aangetoond of het project obstakelvrij kan worden uitgevoerd. Een beschrijving van de huidige situatie ontbreekt. Daarbij is bij geen enkel project aangegeven op welke wijze, door wie en met welke financiële borging de gekozen projecten de komende (minimaal) 50 jaar in stand worden gehouden. Er ontbreekt monitoring en er zijn concrete plannen van aanpak voor de borging van de instandhouding.

Dit klemt temeer nu alle maatregelen in het Landschapsplan vallen onder de 'noodzakelijke landschappelijke maatregelen'. Dus volgens de minister is elk van deze maatregelen noodzakelijk voor de landschappelijke aanvaardbaarheid van de nieuwe 380 kV verbinding. Maar waarom deze maatregelen noodzakelijk zijn, en waarop dit gebaseerd is, wordt nergens duidelijk gemaakt: er wordt geen enkele onderbouwing voor gegeven. Vaak is er zelfs geen enkele relatie tussen de maatregel en de nieuwe 380 kV verbinding.

5.3 Toetsing projecten (Weg) beplanting aan criteria

- Er staan 10 beplantingsprojecten in het Landschapsplan.
- Bij 8 projecten gaat het om een ruimtelijke maatregel op het gebied van landschap en cultuurhistorie, bij 1 project niet en bij 1 project blijft dit onduidelijk.
- 8 projecten liggen (soms maar voor een klein gedeelte) binnen de 1,5 km van de nieuwe hoogspanningsverbinding. De andere 2 projecten vallen buiten deze zone.
- 5 projecten hebben een ruimtelijke relatie met de nieuwe hoogspanningsverbinding (hebben invloed op de landschappelijke waarden in het gebied nabij de hoogspanning). Bij 5 projecten ontbreekt die relatie.

- 2 projecten dragen bij aan versterking van cultuurhistorie en landschappelijke structuren in het gebied. 6 projecten schaden de karakteristieke waarden van het gebied, vooral door aantasting van de grootschalige openheid van het landschap. 2 projecten hebben geen positieve of negatieve invloed.
- 5 projecten zijn obstakelvrij uitvoerbaar: planologisch zijn er geen belemmeringen en een overheid heeft zeggenschap over de grond. Bij 3 projecten is dit niet het geval, bij 2 projecten is het onduidelijk.
- Geen van de projecten voldoet aan alle criteria.

Bij 2 projecten gaat het om financiering van achterstallig onderhoud. En bij 2 projecten om het aanbrengen van schaamgroen rond een bestaand bedrijventerrein. De aard en de omvang (aantal bomen, m², km wegbeplanting) van de projecten is (op een enkele uitzondering na) niet beschreven. Ook wordt ook niets gezegd over de soortensamenstelling en er is geen relatie tussen de historische situatie en de maatregelen.

De minister kan dan ook moeilijk op deze resultaatsverplichtingen worden afgerekend: duidelijkheid ontbreekt.

Beplantingsprojecten: Totaal 10	ruimte- lijk project	project- relatie, 1,5 km	relatie inpassing 380 kV	Versterking gebied	obstakel- vrij	voldoet aan alle criteria
+ voldoet	8	8	5	2	5	0
- voldoet niet	1	2	5	6	3	10
0 neutraal	0	0	0	2	0	
? onduidelijk	1	0	0	0	2	0

Conclusie:

- Géén van deze projecten voldoet aan alle projectcriteria.
- Van de projecten binnen de 1,5 km zone zijn 3 niet obstakelvrij.
- Voor alle projecten ontbreekt een handhaafbare projectomschrijving en projectresultaat.

5.4 Toetsing projecten dijken en watergangen aan criteria

- Het gaat hier om 12 projecten.
- Bij alle 12 projecten gaat het om een ruimtelijke maatregel op het gebied van landschap en cultuurhistorie.
- 9 projecten liggen binnen de 1,5 km van de 380 kV, 2 niet. 1 project (Dijk 1) ligt weliswaar voor een klein deel binnen de 1,5 km, maar juist dit gedeelte is reeds gerealiseerd.
- 2 projecten hebben een ruimtelijke relatie met de nieuwe hoogspanningsverbinding, bij 2 projecten laat de projectbeschrijving zo veel ruimte dat er mogelijk wel, mogelijk geen ruimtelijke relatie is (afhankelijk van de uitvoering) en bij 1 project valt er geen chocola van te maken. Bij 7 projecten bestaat er geen ruimtelijke relatie met de nieuwe 380 kV.
- In het algemeen lijken de projecten te kunnen bijdragen aan versterking van de landschappelijke kwaliteiten in het gebied. Project W11 vormt een uitzondering omdat dit project geheel binnen de bebouwde kom ligt.
- 6 projecten stuiten op obstakels (bestemming, eigendom), 2 projecten niet en bij 4 projecten is dit onduidelijk.
- Geen van de projecten voldoet aan alle criteria.

Bij 10 van de 12 projecten valt niet vast te stellen wat de omvang en de exacte locatie is. De minister kan dan ook moeilijk op deze resultaatsverplichtingen worden afgerekend.

Alle watergangen in het Landschapsplan liggen maar voor beperkt gedeelte binnen de 1,5 km zone. Herstellen van de meanders en realiseren van natuurvriendelijke oevers vraagt vaak aanpassingen in

het bestemmingsplan, raakt eigendomsrecht van particulieren en andere terreineigenaren en is dus zelden obstakelvrij.

Het waterschap is, op grond van verplichtingen uit de KRW, verplicht natuurvriendelijke oevers te realiseren. En doet nu een greep in de landschaps-compensatiegelden om dit te financieren. Er is dus geen werkelijke relatie met de hoogspanningsverbinding, er is geen sprake van landschapscompensatie.

Watergang- projecten: Totaal 12	ruimte- lijk project	project- relatie, 1,5 km	relatie inpassing 380 kV	Versterking gebied	obstakel- vrij	voldoet aan alle criteria
+ voldoet	12	9	2	11	2	0
- voldoet niet	0	2	7	1	6	12
0 neutraal	0	1	2	0	0	
? onduidelijk	0	0	1	0	4	0

Conclusie:

- Géén van deze projecten voldoet aan alle projectcriteria.
- Van de projecten binnen de 1,5 km zone zijn 5 niet obstakelvrij.
- Voor alle projecten ontbreekt een handhaafbare projectomschrijving en projectresultaat.

5.5 Toetsing projecten Dorpen en dorpsgebieden aan criteria

- Er zijn 22 projecten in het Landschapsplan opgenomen.
- Bij 8 projecten gaat om een ruimtelijke maatregel op het gebied van landschap en cultuurhistorie. Bij 9 projecten is daar geen sprake van, in 5 gevallen is plan te vaag om hier duidelijkheid over te krijgen.
- 12 projecten liggen binnen de 1,5 km, 6 projecten niet. 4 projecten zijn zo vaag dat dit niet duidelijk wordt.
- Slechts 2 van de projecten hebben invloed op het landschap waar de 380 kV wordt gerealiseerd. Bij 17 projecten is die relatie afwezig en in 2 gevallen is het de vraag of er een relatie is. 1 project is zo onduidelijk dat zelfs dat niet aan het licht kwam.
- Nu de meeste projecten binnen de bebouwde kom liggen is de invloed op het omringende landschap vaak gering of afwezig (0 in de tabel). 7 projecten hebben geen invloed op de landschapskenmerken, 7 projecten doen echter afbreuk aan de kernwaarden (in het algemeen aantasting van het open landschap) en 8 projecten zijn zo vaag dat er niets over valt te zeggen.
- 7 projecten zullen geen obstakels ondervinden, 3 projecten duidelijk wel. In 2 gevallen moet worden beschikt over particulier eigendom, maar zal de eigenaar willen meewerken (de eigenaar heeft belang bij uitvoering van de maatregel). Bij 10 projecten is de locatie van het project zo onduidelijk dat hier niets over te zeggen valt.

Bij de dorpsprojecten ontbreekt in het algemeen elke relatie met de inpasbaarheid van de hoogspanning. De locatie waar de maatregel wordt uitgevoerd wordt in het algemeen in het geheel niet beïnvloed door de hoogspanning en omgekeerd. Soms gaat het om achterstallig / groot onderhoud en verkeersmaatregelen. De minister vindt deze maatregelen blijkbaar 'noodzakelijk' om (op korte termijn) enige goodwill te kweken. In de hoop dat de mensen vergeten dat de hoogspanning nog zeker 80 jaar hun leefomgeving zal beïnvloeden, hun landschap zal domineren.

Voor veel van deze projecten is aanpassing van het bestemmingsplan nodig, een deel van de projecten komt op particuliere grond. Gemeenteraden en particulieren zijn niet geraadpleegd. Daarmee is de uitvoering ongewis. Als projecten geen doorgang kunnen vinden zijn er geen alternatieven binnen de 1,5 km zone voorhanden.

De projectbeschrijvingen zijn vrijwel allemaal vaag en dus niet handhaafbaar.

Dorps- projecten: Totaal 22	ruimte- lijk project	project- relatie, 1,5 km	relatie inpassing 380 kV	Versterking gebied	obstakel- vrij	voldoet aan alle criteria
+ voldoet	9	11	2	0	8	0
- voldoet niet	8	7	18	6	4	16
0 neutraal	0	0	0	8	2	
? onduidelijk	5	4	2	8	8	6

Conclusie:

- Géén van deze projecten voldoet aan alle projectcriteria.
- Van de projecten binnen de 1,5 km zone zijn in ieder geval 3 niet obstakelvrij.
- 8 projecten hebben geen relatie met de nieuwe hoogspanningsverbinding.
- Bij 6 projecten is de beschrijving zo vaag dat er geen conclusies kunnen worden getrokken.
- Voor alle projecten ontbreekt een handhaafbare projectomschrijving en projectresultaat.

5.6 Toetsing projecten Historische terreinen, gebouwen en wierden aan criteria

- Het Landschapsplan heeft 10 projecten opgenomen.
- Bij slechts 5 van deze projecten gaat het om een ruimtelijke maatregel op het gebied van landschap en cultuurhistorie. In 3 gevallen is daar geen sprake van en 2 plannen zijn te onduidelijk om dat te toetsen.
- 8 plannen vallen binnen de 1,5 km zone van de hoogspanningsverbinding, 1 plan niet en bij 1 plan is de locatie niet duidelijk.
- 2 plannen hebben een ruimtelijke relatie met de landschapsstructuren/patronen die door de hoogspanningsverbinding worden aangetast. Bij 6 projecten is dit niet het geval en bij 2 projecten is dat niet duidelijk.
- 3 projecten dragen bij aan versterking van cultuurhistorie en landschappelijke structuren, 1 project heeft daar een negatieve invloed op, 3 projecten hebben er geen invloed op en 3 projecten zijn zo vaag dat dit niet duidelijk wordt.
- Voor uitvoering van 3 projecten is aanpassing bestemming of beschikking over particuliere grond nodig. Bij 3 projecten moet weliswaar over particuliere grond worden beschikt, maar mag verwacht worden dat de eigenaar meewerkt. En 4 projecten zijn zo onduidelijk dat dit niet is achterhaald.
- Geen van de projecten voldoet aan alle criteria.

Historische projecten: Totaal 10	ruimte- lijk project	project- relatie, 1,5 km	relatie inpassing 380 kV	Versterking gebied	obstakel- vrij	voldoet aan alle criteria
+ voldoet	5	8	2	3	0	0
- voldoet niet	3	1	6	1	3	8
0 neutraal	0	0	0	3	3	
? onduidelijk	2	1	2	3	4	2

Conclusie:

- Géén van deze projecten voldoet aan alle projectcriteria.
- Van de projecten binnen de 1,5 km zone zijn 3 niet obstakelvrij.
- 2 projecten zijn zo onduidelijk dat er geen conclusies getrokken kunnen worden.
- Voor alle projecten ontbreekt een handhaafbare projectomschrijving en projectresultaat

5.7 Totaalbeeld toetsing projecten:

Een motivering waarom deze projecten noodzakelijk zijn ontbreekt. Beschrijving van de huidige situatie ontbreekt. De projectomschrijvingen in het Landschapsplan zijn (op één enkele uitzondering na) te vaag om straks te kunnen toetsen of de minister aan zijn resultaatsverplichting heeft voldaan. Er ontbreken concrete projectomschrijvingen en projectresultaten. Ook is geen inzicht gegeven in de wijze waarop het projectresultaat in stand wordt gehouden en welke voorzieningen daarvoor zijn getroffen.

Omdat de beschrijvingen zo vaag zijn, valt nu niet in te schatten wat de effecten van de maatregelen zullen zijn op de omgeving. Met name beplanting en recreatieve voorzieningen *kunnen* grote verstoringen veroorzaken in weidevogelgebieden. Met deze beschrijvingen is er een reëel risico op verstoring en een verslechtering van de weidevogelgebieden in Groningen.

Van de 54 in het Landschapsplan opgenomen plannen voldoet geen enkel plan aan de door de minister vastgestelde criteria. 12 plannen vallen zelfs geheel buiten de 1,5 km zone rond de verbinding.

Volgens de minister moeten de inrichtingsmaatregelen bijdragen aan de ruimtelijke aanvaardbaarheid van de nieuwe 380 kV-verbinding. Wij zijn van oordeel dat geen van de maatregelen aan dit criterium voldoet. Wel hebben wij getoetst of er een ruimtelijke relatie is tussen de maatregel en de nieuwe hoogspanningsverbinding. Ontbreekt die relatie, dan is het versterken van (boven)regionale landschapsstructuren/patronen, ook volgens het Landschapsplan, niet zinvol. Bij slechts 11 projecten hebben wij een dergelijke relatie gevonden. Bij de overige 43 projecten is het ons dan ook een raadsel waarom de minister de maatregel ten minste noodzakelijk (zeg: essentieel) vindt voor een goede ruimtelijke inpassing van de hoogspanningsverbinding.

16 maatregelen kunnen bijdragen bij aan versterking van cultuurhistorie en landschappelijke structuren in het gebied, maar 14 maatregelen gaan juist ten koste van de volgens de provinciale Omgevingsvisie te beschermen waarden van het gebied. Die maatregelen zijn daarmee in strijd met staand Provinciaal beleid en zullen bij benodigde bestemmingsplanwijzigingen dus op bezwaar kunnen rekenen.

Tot slot is voor veel projecten een bestemmingsplanwijziging nodig of medewerking van de eigenaar van de gronden. Omdat de hiervoor nodige onderhandelingen en procedures nog moeten worden gestart lijkt de uitvoerbaarheid van het Landschapsplan niet zeker. Daarbij lijkt het onwaarschijnlijk dat de minister binnen de criteria, waaronder 1,5 km aan weerszijden van de hoogspanningsverbinding, alternatieve mogelijkheden kan vinden om het Landschapsplan aan te vullen.

6. Conclusie

In uw tussenuitspraak van 9 oktober 2019 droeg u de ministers op om binnen 26 weken een nieuw landschapsplan vast te stellen als bijlage 2 bij de planregels, omdat:

- op grond van het (oude) Landschapsplan niet kon worden vastgesteld welke maatregelen de ministers ten minste noodzakelijk vinden voor de landschappelijke inpassing van de 380 kV-verbinding;
- het Landschapsplan geen handvatten bood voor de beantwoording van de vraag of de door de ministers noodzakelijk geachte landschappelijke inpassing binnen vijf jaar na de aanleg is gerealiseerd.

Wij hadden verwacht dat de ministers, ter uitvoering van uw opdracht, met een Landschapsplan zouden komen dat **wel** duidelijk maakt welke maatregelen de ministers ten minste noodzakelijk vinden voor de landschappelijke inpassing van de 380 kV-verbinding. Liefst met een deugdelijke motivering waarom juist deze maatregelen noodzakelijk zijn en andere maatregelen niet. Een Landschapsplan dat **wel** handvatten bood voor de beantwoording van de vraag of de door de ministers noodzakelijk

geachte landschappelijke inpassing binnen vijf jaar na de aanleg is gerealiseerd. Met andere woorden: een Landschapsplan dat voldoende duidelijkheid biedt om 5 jaar na de aanleg van de hoogspanningsverbinding te kunnen vaststellen of de ministers aan hun verplichting op grond de planregels hebben voldaan.

Als enige in het Landschapsplan opgenomen maatregelen niet duidelijk zouden zijn, niet geheel zouden voldoen aan de criteria, dan zouden de ministers de ontbrekende informatie alsnog kunnen aanvullen of alternatieve maatregelen kunnen ontwikkelen. Nu geen van de (volgens de ministers essentiële) maatregelen aan alle criteria voldoet, achten wij reparatie van het Landschapsplan geen begaanbare weg.

Wij komen samenvattend tot de conclusie dat ook dit Landschapsplan niet voldoet aan de criteria die de minister heeft gesteld en dat de projecten in dit landschapsplan onvoldoende duidelijkheid bieden om de minister te kunnen houden aan de in artikel 14, lid 14.1, aanhef en onder b vastgelegde resultaatsverplichting. Ook nu is artikel 14, lid 14.1, aanhef en onder b, van de planregels in samenhang met het Landschapsplan in bijlage 2 bij de planregels in strijd met de rechtszekerheid.

Daarbij komt dat uitvoerbaarheid van een deel van de in het Landschapsplan opgenomen projecten allerminst is verzekerd. Wij vrezen dat de minister, om aan zijn resultaatsverplichting te voldoen, voor een deel van de projecten zal moeten terugvallen op het bepaalde in artikel 14, lid 14.2 van de planregels. In welke vorm dan uitvoering gegeven zal worden aan de landschappelijke inpassing van de hoogspanningsverbinding, is volstrekt onduidelijk. Ook het grote risico dat de minister op deze bepaling zal terugvallen achten wij in strijd met de rechtszekerheid.

Wij verzoeken u om het bestreden besluit te vernietigen.

Tevens verzoeken wij u de ministers te veroordelen tot vergoeding van onze kosten in verband met de behandeling van het beroep, waaronder het voor de behandeling van het beroep betaalde griffierecht.

Een kopie van dit beroepschrift hebben wij gezonden aan het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat ter attentie van de directie WJZ (D passage 2), Postbus 20401, 2500 EK Den Haag.

Hoogachtend,

mr. ing. E. de Waal

namens het bestuur van:

Natuur en Milieufederatie Groningen
Het Groninger Landschap
Natuurmonumenten
Agrarische Natuurvereniging Wierde & Dijk
Werkgroep bewoners Westerdijkshorn
Vereniging van Dorpsbelangen Sauwerd/Wetsinge
Vof Kerk Klein Wetsinge

Erfgoedvereniging Heemschut-Groningen
Avifauna Groningen
Werkgroep 380 kV Westeremden
Molentichting Winsum
Buurtschap Nieuwbrug
Vereniging Dorpsbelangen Onderdendam

alsmede namens:

A.M.M. van Wanroij, Westerdijkshorn 26-28, Bedum
B. Kuipers, Noorderweg 13, 9771 BP Sauwerd
J.J.K. Wolters, Karspelweg 2, 9773 TL Groot Wetsinge
Martin ter Hofstede, Nieuwbrugsterweg 1027, Den Horn
Tanja van Essen, Bredeweg 31, 9922 TB Westeremden
Eddy van der Kaaij, Bredeweg 31, 9922 TB Westeremden
A.J. Baas - Majoor, Karspelweg 27, 9973 TL Groot Wetsinge
T. Baas, Karspelweg 27, 9773 TL Groot Wetsinge
S.M.A. Raadsen – Sluiter, Noorderweg 5, 9771 BP Sauwerd
C.A. Raadsen, Noorderweg 5, 9771 BP Sauwerd
A.B.M.S Reink, Noorderweg 22, 9771 BP Sauwerd
E.J. Fisscher, Noorderweg 22, 9771 BP Sauwerd
R. Rosendal, Karspelweg 19, Groot Wetsinge
F. Kramer, Karspelweg 19, Groot Wetsinge
E.M. Wessels, Noorderweg 1, 9771 BP Sauwerd
E.C.T. Sweers, Bredeweg 19, Westeremden
H. Ubels, Emmalaan 19, 9781 EA Bedum
H. Ubels, Polselaan 6, 9756 CJ Glimmen (voorheen Westerdijkshorn 30, 9781 TH Bedum)
P. Hellinga, Polselaan 6, 9756 CJ Glimmen (voorheen Westerdijkshorn 30, 9781 TH Bedum)
C.J.P. Tirion, Westerdijkshorn 27, 9781 TG Bedum
A. Tirion- Mouwen, Westerdijkshorn 27, 9781 TG Bedum
D. Laninga, Westerdijkshorn 32, Bedum
J.J.M. Engelage, Westerdijkshorn 32, Bedum
S.M. Hoekstra-Klein, Westerdijkshorn 20, Bedum
K.H. Hoekstra, Westerdijkshorn 20, Bedum
J. Timmerman, Westerdijkshorn 25, Bedum
M. Mulder, Westerdijkshorn 25, Bedum
A.J. Mulder, Westerdijkshorn 25, Bedum
M. Ubels, Westerdijkshorn 19, Bedum
K. Ubels, Westerdijkshorn 23, Bedum
C. Ubels, Westerdijkshorn 22, Bedum
B. Ubels-Haas, Westerdijkshorn 22, Bedum
W.J.J. van Loenen, Westerdijkshorn 29, Bedum
K.Z. van Loon, Westerdijkshorn 29, Bedum
A. Blom, Westerdijkshorn 7, Bedum
A.J. Blom, Westerdijkshorn 7, Bedum
B.R. Oosterhoff, Westerdijkshorn 11, Bedum
R. Verbruggen, Westerdijkshorn 11, Bedum
A. Stukkien, Westerdijkshorn 10, Bedum
H. Stuive, Westerdijkshorn 10, Bedum
S. Ubels, Westerdijkshorn 19, Bedum
K. Ubels, Westerdijkshorn 23, Bedum
J.P. van Westing, Westerdijkshorn 34, Bedum
G. Bleker, Westerdijkshorn 34, Bedum

U. Ubels, Westerdijkshorn 18, Bedum
F. Pots, Westerdijkshorn 26-28, Bedum
A. Ruitenga, Westerdijkshorn 17, Bedum

Bijlagen:

1. Toetsing maatregelen aan criteria;
2. motie Van Veldhoven.

Bijlage 1

Toetsing maatregelen aan criteria

In de onderstaande tabellen hebben wij onze bevindingen over de verschillende maatregelen samengevat. Score beoordeling:

- er wordt aan het criterium voldaan: +
- er wordt niet aan het criterium voldaan: - (bij ernstige afbreuk: - -)
- de maatregel heeft geen of een neutrale werking op het criterium: 0
- het is onduidelijk (meestal door gebrek aan informatie over de maatregel): ?

Onder de tabellen hebben wij onze toetsing (voor zover nodig) per maatregel nader gemotiveerd.

Verschillende projecten bestaan uit deelprojecten, waarbij de verschillende delen verschillend scoren. Dit is in de onderstaande tabellen terug te vinden. Bij de samenvattingen van de scores in de brief is per project en per aspect één score toegekend.

Algemene opmerkingen:

- Bij de hier gepresenteerde plannen wordt niet duidelijk gemaakt hoeveel beplanting (aantal bomen of strekkende meters of oppervlakte) wordt aangebracht. Ook wordt niet aangegeven om wat voor beplanting het gaat. Dat maakt de naleving van de bepaling slecht controleerbaar.
- Handhaving, beheer en onderhoud is niet geregeld.
- Voor zover bekend zijn de eigenaren van de (particuliere) grond niet geraadpleegd, wat realisering onzeker maakt.
- Bij verschillende maatregelen gaat het om vervanging van bestaande beplanting: dit heeft geen toegevoegde waarde.
- Ook worden hier maatregelen opgevoerd die duidelijk om achterstallig onderhoud gaan. De meerwaarde ontgaat ons.

1. Toetsing projecten (Weg) beplanting

Tabel 1: toetsing (Weg) beplanting

project	ruimte- lijk project	project- relatie, 1,5 km	relatie inpassing 380 kV	Versterking gebied	obstakel- vrij	opmerkingen
B1	+	+	+	0	? / -	- Compensatie oppervlaktewater wettelijk verplicht - niet meetbaar
B2	+	+	+	-	+	Niet duidelijk wat met wegbeplanting wordt bedoeld, daardoor slecht meetbaar
B3 Wolddijk	+	+	+	0	+	Er staan al veel bomen
B3 Ter Laan	+	+	0	-	-	Conflict met andere plannen. Onduidelijk om wat voor verbinding het gaat
B4	+	+	+	-	+	Deels al beplanting aanwezig, resultaat niet meetbaar.

B5	-	+	-	-	+	achterstallig onderhoud bestaande beplanting
B6 Westereinden	?	+	-	-	?	onduidelijk wat de maatregel inhoudt: niet meetbaar
B6 Winneweer	?	-	-	-	?	onduidelijk wat de maatregel inhoudt: niet meetbaar
B7Lopsterweg	+	+	+	--	+	Versterken van wegbeplanting is een vaag begrip
B7 Godlinzerweg	+	-	0	0	+	er is al veel wegbeplanting aanwezig
B7 't Zandt Loppersum	+	?	+	--	+	onduidelijk wat de maatregel inhoudt
B7 N996 Middelstum-Stedum	+	+	+	-	+	achterstallig onderhoud?
B7 Bredeweg	+	+	+	-	+	advies: bestaande bomen verwijderen
B7 Stedum-Winneweer	+	+	+	-	+	advies: bestaande bomen verwijderen
B7 't Zandt – Spijk	+	+	+	-	+	
B7 Westereinden - Garsthuizen.	+	+	+	-	+	
B8	+	+	-	+	-	schaamgroen
B9	+	-	-	0	+	
B10	+	-	-	+	-	schaamgroen

B1 Inpassing 380kV station Vierverlaten Het gebied rond het gehele complex, bestaande en nieuwe station wordt heringericht op een wijze die aansluit op de omgeving.

Elementen van het plan zijn:

- *Oppervlaktewater als compensatie voor de op het station te realiseren gebouwen en verharding;*
  - *Natuurvriendelijke oevers met rietkragen, kikkerpoelen op het voorterrein van het station;*
  - *bloemrijk grasland op het terrein tussen bestaand en nieuw station*
- Het gaat om een ruimtelijke, landschappelijke maatregel, binnen de 1,5 km van de 380 kV. Er is een duidelijke ruimtelijke relatie tussen de maatregel en de hoogspanning: de maatregel wordt getroffen op en rond het transformatorstation. De maatregel draagt niet bij aan de karakteristieke openheid van het landschap, maar nu de maatregel wordt getroffen op de grens van industrie en open landschap doet de maatregel ook geen afbreuk aan de grootschalige openheid.
- Waarschijnlijk is particuliere grond nodig voor een deel van deze maatregelen. Ook zal een wijziging van het bestemmingsplan nodig zijn. Vermoedelijk niet obstakelvrij.
- Realiseren van oppervlaktewater als compensatie voor gebouwen en verharding is een wettelijke plicht en hoort in feite niet in dit plan thuis.
- Om welke oppervlakten het bij deze maatregelen gaat is niet aangegeven. Daardoor is niet meetbaar of aan de verplichting wordt voldaan.

- Er is geen toezegging voor onderhoud, beheer en instandhouding van de maatregelen.

B2 Roodeschool

De Hooilandseweg (N363) van Roodeschool naar Oosteinde wordt over een afstand van 1,5 km voorzien van nieuwe wegbeplanting.

- Het gaat om een ruimtelijke, landschappelijke maatregel. Een klein deel (0,1 km van de 1,5 km) ligt binnen de 1,5 km van de 380 kV. Het gaat hier om een akkerbouwgebied, een typisch voorbeeld van een grootschalig open landschap. De huidige wegbeplanting schaars, staat ver uit elkaar en vertoont grote gaten. Versterking/verdichting van de wegbeplanting gaat ten koste van de grootschalige openheid.

B3 Wolddijk

• *Door middel van het aanbrengen van beplanting wordt de structuur van de dijk zichtbaar gemaakt. Eveneens wordt de dijkdoorbraak bij De Poel geaccentueerd met beplanting.*

- Het gaat om een ruimtelijke, landschappelijke maatregel, deels binnen de 1,5 km van de 380 kV. Het gaat hier om een weg met veel (bestaande en recent aangevulde) boombeplanting door een open weidegebied. Hier is geen ruimte om extra bomen toe te voegen.

• *Verbinding tussen Ter Laan en de Wroetende Mol herstellen.*

- Het gaat om een ruimtelijke, landschappelijke maatregel, deels binnen de 1,5 km van de 380 kV. Voor versteking van deze verbinding zou een brug over het Boterdiep moeten worden gebouwd en er moet een verbinding (fietspad? voetpad? weg?) worden aangelegd. Het bestemmingsplan staat dit niet toe en de grond is vermoedelijk deels in particuliere handen. Vanaf brug en verbinding is de 380 kV zichtbaar, maar de maatregel levert geen positieve of negatieve bijdrage aan de landschapsstructuur.

- Er bestaat al een complete laanopstelling van oude bomen aangevuld met nieuwe aanplant. Het is volledig onlogisch dat hier aanplant zou moeten plaatsvinden.

- Er is zeker geen sprake van versterking. De landschappelijke aanvaardbaarheid van de 380 kV wordt niet bevorderd. De brug vormt wel een obstakel in de zichtlijn over dit historische kanaal.

Er is een plan in uitvoering voor een nieuwe rondweg rond Bedum ten behoeve van de ontsluiting van Campina. Dit plan interfereert met deze maatregel. Onduidelijk is welke maatregelen nu expliciet worden ondergebracht in het Landschapsplan, welke maatregelen in uitvoering zijn, of worden bij de aanleg van de ringweg.

B4 N361 Groningen-Winsum

De wegbeplanting rond de N361 tussen Groningen en Winsum versterken.

Het gaat om een ruimtelijke, landschappelijke maatregel, deels binnen de 1,5 km van de 380 kV. De weg loopt onder de nieuwe 380 kV door. De weg loopt door een grootschalig open weidevogelgebied. De nu aanwezige beplanting vertoont enkele gaten, op sommige punten ingevuld met jonge beplanting. Extra beplanting in een grootschalig open landschap (veel weidevogelgebied) draagt niet bij aan versterking van de kenmerkende landschapsstructuur. Er is niet aangegeven hoeveel bomen / meters beplanting worden aangebracht. Aanplant van extra wegbeplanting is in strijd met het open landschap in dit gebied (volgens de Provinciale Omgevingsvisie) en verslechtert de kwaliteit van het weidevogelgebied (weidevogels broeden alleen in open landschap).

B5 Sportpark bij Sauwerd

Met de behulp van nieuwe beplanting het sportpark De Lange Twee landschappelijk beter inpassen.

Het bestaande sportpark is afgeschermd van het open weidegebied met bomen en ondergroei. Deze beplanting behoeft wel onderhoud. Er is dus geen sprake van een ruimtelijke maatregel. De maatregel ligt wel binnen de 1,5 km van de 380 kV, maar is gericht op een betere landschappelijke inpassing van het sportpark. Aan een betere landschappelijke aanvaardbaarheid van de hoogspanning draagt de maatregel niet bij. Extra beplanting draagt niet bij aan de voor dit gebied kenmerkende grootschalige openheid.

B6 Loppersum

Opwaarderen recreatieve fiets- en wandelroutes door het aanbrengen van begeleidende beplanting:

- *Westeremden - Loppersum, fietspad langs Westermdermaar/Storksterpad tussen Molenweg en spoorlijn;*

Historisch is er geen hoog opgaande beplanting in dit gebied aanwezig. Het is een typisch grootschalig open gebied. Het is niet duidelijk of het hier om een ruimtelijke ingreep gaat (wat voor beplanting?) Wel binnen de 1,5 km van de hoogspanning. Niet valt in te zien dat begeleidende beplanting langs dit fietspad de landschappelijke aanvaardbaarheid van de 380 kV zou verbeteren. Wat wordt verstaan onder begeleidende beplanting (bomen, struiken of bloemenberm) is niet duidelijk. Ook is niet duidelijk of de maatregel geheel op overheidsgrond wordt getroffen. Het pad loop door een grootschalig (overwegend) akkerbouwgebied. Op dit moment is er geen opgaande beplanting (bomen, struiken) aanwezig. Aanbrengen van bomen en/of struiken tast de openheid van dit landschap aan.

- *Loppersum - Winneweer, fietspad Juisterpad tussen Zwartelaan en Delleweg.*

Historisch is er geen hoog opgaande beplanting in dit gebied aanwezig. Het is een typisch grootschalig open gebied. Het is niet duidelijk of het hier om een ruimtelijke ingreep gaat (wat voor beplanting?) Het pad ligt niet binnen de 1,5 km van de hoogspanning. Niet valt in te zien dat begeleidende beplanting langs dit fietspad de landschappelijke aanvaardbaarheid van de 380 kV zou verbeteren. Wat wordt verstaan onder begeleidende beplanting (bomen, struiken of bloemenberm) is niet duidelijk. Ook is niet duidelijk of de maatregel geheel op overheidsgrond wordt getroffen. Het pad loop door een grootschalig (overwegend) akkerbouwgebied. Op dit moment is er geen opgaande beplanting (bomen, struiken) aanwezig. Aanbrengen van bomen en/of struiken tast de openheid van dit landschap aan.

B7 Fivel en Fivelboezem

Historisch was er weinig wegbeplanting in de Fivelboezem, mogelijk wel struweel. Versterking van de wegbeplanting is dan ook ongewenst.

Versterken wegbeplanting:

- *Lopsterweg:*

De wegbeplanting wordt 'versterkt'. Er is nu geen wegbeplanting aanwezig die versterkt kan worden. Extra bomen is een ruimtelijke ingreep. De weg loopt deels in de 1,5 km zone. Door grootschalig agrarisch gebied, overwegend akkerbouw. Aanbrengen van beplanting gaat ten koste van het grootschalig open landschap. De nu ervaren karakteristieke openheid wordt door wegbeplanting zwaar aangetast.

- *Godlinzerweg:*

Versterking van de wegbeplanting is een ruimtelijke ingreep. De weg ligt buiten de 1,5 km zone. De weg gaat door een grootschalig open akkerbouwgebied, maar is voorzien van een boombeplanting in redelijke staat, waarin hier en daar gaten. Versterken van de wegbeplanting gaat daarom niet ten koste van de huidige openheid van het landschap (neutraal) en levert ook geen bijdrage aan de landschappelijke aanvaardbaarheid van de hoogspanning.

- *'t Zandt – Loppersum:*

Het gaat hier om een ruimtelijke ingreep, maar het is niet duidelijk waar deze maatregel wordt uitgevoerd. Daardoor is ook onduidelijk of het project binnen of buiten de 1,5 km zone wordt getroffen. Het gaat hier om een authentiek grootschalig open Groninger land: vooral akkerbouw, weinig bomen, wegen niet beplant. Wegbeplanting betekent een ernstige aantasting van die openheid.

- *N996 Middelstum-Stedum:*

De Delleweg gaat door een grootschalig landschap, met zowel veehouderij als akkerbouw. De wegbeplanting is gehavend: soms tweezijdig, soms éézijdig langs de weg, grote gaten in de wegbeplanting, soms jonge aanplant. Het is een ruimtelijke ingreep, deel binnen de 1,5 km zone. Extra wegbeplanting kan bijdragen aan de inpassing van de 380 kV, maar gaat wel ten koste van het grootschalig open karakter van het landschap.

• *Bredeweg:*

Deze ruimtelijke ingreep (deels) binnen de 1,5 km zone kan bijdragen aan de inpassing van de hoogspanning, maar dit gaat ten koste van het open landschap. Op dit moment staat er hier en daar een boom langs de weg, waardoor de grootschalige openheid wordt doorbroken. Het zou voor het karakteristieke landschapsbeeld beter zijn de aanwezige bomen te verwijderen.

• *Stedum-Winneveer:*

Deze ruimtelijke ingreep (deels) binnen de 1,5 km zone kan bijdragen aan de inpassing van de hoogspanning, maar dit gaat ten koste van het open landschap. Op dit moment staat er hier en daar een boom langs de weg, waardoor de grootschalige openheid wordt doorbroken. Het zou voor het karakteristieke landschapsbeeld beter zijn de aanwezige bomen te verwijderen.

• *'t Zandt – Spijk:*

Ruimtelijke ingreep (deels) binnen de 1,5 km zone. De weg gaat door grootschalig open gebied, overwegend akkerbouw. De aanwezige wegbeplanting vertoont veel gaten. Aanvulling van de wegbeplanting kan bijdragen aan de landschappelijke inpassing van de hoogspanning, maar gaat wel ten koste van de openheid van het landschap.

• *Westeremden – Garsthuizen:*

Ruimtelijke ingreep (deels) binnen de 1,5 km zone. De weg gaat door grootschalig open gebied, overwegend akkerbouw. Er zijn restanten van wegbeplanting aanwezig, maar grote stukken zijn kaal. Aanbrengen van wegbeplanting kan bijdragen aan de landschappelijke inpassing van de hoogspanning, maar gaat wel ten koste van de openheid van het landschap.

B8 Boerdam

Het aanbrengen van beplanting rondom het bedrijventerrein.

Dit is een ruimtelijke ingreep binnen de 1,5 km zone. De maatregel heeft echter geen enkele relatie met de ruimtelijke aanvaardbaarheid van de hoogspanning en is daar ook niet voor bedoeld. Het gaat om het aanbrengen van schaamgroen rond een lelijk bedrijventerrein. Het groen komt op de overgang tussen landschap en bebouwing, tast de openheid dus niet aan en het verbergen van het bedrijventerrein zal het landschap wel ten goede komen. Te betwijfelen valt of de maatregel kan worden uitgevoerd op overheidsgrond en of de beplanting in overeenstemming is met het geldende bestemmingsplan.

B9 Antumerweg

Het versterken van de structuur van de Antumerweg richting Garnwerd tot de sluis bij Aduarderzijk door het aanbrengen bomen/struweel.

Het gaat hier om een ruimtelijke ingreep, maar buiten de 1,5 km zone. De maatregel draagt niet bij aan de landschappelijke aanvaardbaarheid van de 380 kV. De weg loopt door een weidegebied met open karakter (weidevogels). Het gaat mogelijk om een oude zeedijk Middag-Humsterland / Reitdiep. Historisch was er geen wegbeplanting, mogelijk wel truweel. Aanvulling van deze beplanting heeft geen grote invloed op het huidige landschapsbeeld.

B10 (voormalige) Gaswinlocaties

Landschappelijke inpassing door het aanbrengen van beplanting bij (voormalige) gaswinlocaties nabij 't Zandt, Zeerijp, Stedum en Bedum.

Deze ruimtelijke ingrepen liggen buiten de 1,5 km zone, dragen niet bij aan de landschappelijke aanvaardbaarheid van de hoogspanning en gaan ten koste van de openheid. De gaswinlocaties zijn echter nog minder passend in het landschapsbeeld, dus het aanbrengen van schaamgroen kan een verbetering zijn. Deze beplanting komt niet op grond van de overheid en is niet planologisch geregeld. Overigens een schande dat de NAM deze kosten niet zelf draagt.

2. Toetsing projecten dijken en watergangen

Algemene opmerkingen:

Al deze watergangen (behalve W1) liggen maar voor beperkt gedeelte binnen de zone. Herstellen van de meanders en realiseren van natuurvriendelijke oevers vraagt vaak aanpassingen in het bestemmingsplan, raakt eigendomsrecht van particulieren en andere terreineigenaren en is dus bepaald niet obstakelvrij.

Het waterschap is, op grond van verplichtingen uit de KRW, verplicht natuurvriendelijke oevers te realiseren. En doet nu een greep in de landschaps-compensatiegelden om dit te financieren. Er is dus geen werkelijke relatie met de hoogspanningsverbinding, er is geen sprake van landschapscompensatie.

Tabel 2: toetsing dijken en watergangen

project	ruimte- lijk project	project- relatie, 1,5 km	relatie inpassing 380 kV	Versterking gebied	obstakel-- vrij	opmerkingen
Dijk1	+ / 0	0	0	+	+	binnen de 1,5 km zone is dit al gerealiseerd
W1	+	-	-	+	? / -	onvoldoende concreet
W2	+	+	-	+	-	onvoldoende concreet
W3	+	+	+	+	?	omvang plan onbekend
W4	+	+	- / 0	+	-	omvang onbekend
W5	+	+	+	+	?	niet concreet
W6	+	+	0	+	+	omvang niet helder
W7	+	-	-	+	-	omvang onbekend
W8	+	+	-	+	-	onvoldoende concreet
W9	+	+	-	+	-	omvang onbekend
W10	+	+	?	+	-	niet concreet
W11	+	+	-	-	?	in dorp

Dijk1 Dijken in het Reitdiepgebied Herstellen van het oorspronkelijke profiel van de dijken langs het Reitdiep en creëren van bloemrijke dijken in combinatie met realisatie van wandelmogelijkheden op de dijk.

Is dit een ruimtelijke ingreep? Het landschappelijk karakter, de bestemming, de functie worden niet gewijzigd. Het deel van dit project binnen de 1,5 km zone is reeds uitgevoerd. Wandelpaden en bloemenweiden dragen niet bij aan de landschappelijke aanvaardbaarheid van de hoogspanning, wel aan de landschappelijke kwaliteit van het gebied. Uitvoering van een deel van de werkzaamheden op particuliere grond.

W1 Fivel en Fivelboezem

Herstellen en accentueren van de oorspronkelijke loop van de Fivel, onder andere door het markeren met riet, beplanten van historische veedriften en herstellen van de openheid van de boezem.

Deze ruimtelijke maatregel ligt buiten de 1,5 km zone, draagt niet bij aan de landschappelijke aanvaardbaarheid van de 380 kV-verbinding, maar versterkt wel de structuur van het landschap. De maatregel is niet voldoende concreet. Er valt ook niet te bepalen in hoeverre de maatregel planologisch uitvoerbaar is en of deze op overheidsgrond kan worden gerealiseerd.

W2 Aduarderdiep-Peizerdiep-Koningsdiep-Zuidwending

Herstellen en herkenbaar maken van de oude meanders van het Aduarderdiep, aanleggen van natuurvriendelijke oevers en een struinoever. Herinrichten van het oude slibdepot. Vernatten van de gronden in de laagte en deze extensief beheren.

Deze ruimtelijke maatregel ligt binnen de 1,5 km zone, draagt niet bij aan de landschappelijke aanvaardbaarheid van de 380 kV-verbinding, maar versterkt wel de structuur van het landschap. De maatregel is niet voldoende concreet. Voor uitvoering van de maatregel is wijziging van de bestemming nodig en moet beschikt worden over particuliere grond.

W3 Van Starckenborghkanaal

Versterken van de beplantingsstructuur langs het kanaal en met beplanting accentueren van de sluizen en de bochten.

Het Van Starckenborghkanaal van Gaarkeuken tot Groningen kruist de 380 kV. Versterken van de beplantingsstructuur langs het kanaal is een ruimtelijke ingreep die kan bijdragen aan de landschappelijke aanvaardbaarheid van de hoogspanning en aan versterking van de landschapsstructuur. Het is echter niet duidelijk op welk deel van het kanaal deze maatregel betrekking heeft. Het hele stuk, van Gaarkeuken naar Groningen, beide oevers?

W4 Wetsingermaar

Uitbaggeren van de Wetsingermaar en herstellen van de oude dijk. Accentueren van cultuurhistorische en landschappelijk waardevolle punten langs de dijk en maar.

Dit vraagt om in ieder geval om een wijziging van het bestemmingsplan (aanlegvergunning) en mogelijk medewerking van particulier eigenaren. Omvang van het project is niet bekend.

W5 Waterstructuren Eemshaven

Vergroten van de herkenbaarheid van de kleine en grote Tjariet door de aanleg van natuurvriendelijke oevers en accentueren met riet/struweel.

Een ruimtelijke ingreep binnen de 1,5 km zone. Welke bijdrage deze ingreep levert aan de landschappelijke aanvaardbaarheid van de hoogspanning is echter onduidelijk. Voor uitvoering van de maatregel is particuliere grond nodig. De omvang van het project blijft duister.

W6 Hunzezone

Aansluitend op Hunze-visie 2030 Groninger Landschap verbinden van de Hunzelaagte met het Reitdiepgebied en het herstellen van de waterloop. Tevens het accentueren van de Hunzezone met wilgen en meidoornstruwelen.

Een ruimtelijke ingreep binnen de 1,5 km zone. De hogere beplanting kan een bijdrage leveren aan de landschappelijke aanvaardbaarheid van de hoogspanning. Voor uitvoering van de maatregel is particuliere grond nodig. De omvang van het project is niet duidelijk.

W7 Oude Diepje - Oude Riet

Gedeeltelijk dubbele waterloop verbreden en omliggende aangelegen gronden vernatten en het natuurlijk profiel van de oude bedding herstellen. Aanleg van een natuurvriendelijkere oever langs het Oude Diepje onder Oldenzijl.

Dit is een ruimtelijke ingreep, buiten de 1,5 km zone. Geen relatie met inpassing van de hoogspanning. Deels op particuliere grond. De bestemming zal moeten worden gewijzigd. Ook hier is niet aangegeven wat de omvang is.

W8 Oude Ae

Beleefbaarheid van de Oude Ae versterken door de aanleg van natuurvriendelijke oevers.

Dit is een ruimtelijke ingreep, buiten de 1,5 km zone. Geen relatie met inpassing van de hoogspanning. Deels op particuliere grond, bestemming zal moeten worden gewijzigd. Ook hier is niet aangegeven wat de omvang is.

W9 Westerwijtwerdermaar Aanleg van natuurvriendelijke oevers langs de Westerwijtwerdermaar.
Dit is een ruimtelijke ingreep, buiten de 1,5 km zone. Geen relatie met inpassing van de hoogspanning. Deels op particuliere grond, bestemming zal moeten worden gewijzigd. Ook hier is niet aangegeven wat de omvang is.

W10 Westeremdermaar

Herinrichten van de Westeremdermaar door de watergang te herprofilen en natuurvriendelijke oevers aan te leggen. Vergroten van de herkenbaarheid door waardevolle punten langs de maar te accentueren.

Dit is een ruimtelijke ingreep, buiten de 1,5 km zone. Vermoedelijk geen relatie met inpassing van de hoogspanning, tenzij het accentueren van waardevolle punten daar iets aan bijdraagt. Deels op particuliere grond, bestemming zal moeten worden gewijzigd. Ook hier is niet aangegeven wat de omvang is en hoe de herkenbaarheid van punten wordt vergroot.

W11 De Lindt

Herstellen en doortrekken van De Lindt in Aduard door de oude waterloop open te graven en het terugplaatsen van een brug (historische situatie).

Deze ruimtelijke ingreep binnen de 1,5 km zone vindt plaats binnen het dorp en heeft daarmee geen relatie met de hoogspanning. Vermoedelijk is de grond van de gemeente, maar aanpassing van het bestemmingsplan is nodig.

3. Toetsing projecten Dorpen en dorpsgebieden

Bij de dorpsprojecten ontbreekt in het algemeen elke relatie met de inpasbaarheid van de hoogspanning. De locatie waar de maatregel wordt uitgevoerd wordt in het algemeen in het geheel niet beïnvloed door de hoogspanning en omgekeerd. De minister vindt deze maatregelen blijkbaar 'noodzakelijk' om (op korte termijn) enige goodwill te kweken. In de hoop dat de mensen vergeten dat de hoogspanning nog zeker 80 jaar hun leefomgeving zal beïnvloeden, hun landschap zal domineren.

Voor veel van deze projecten is aanpassing van het bestemmingsplan nodig, een deel van de projecten komt op particuliere grond. Gemeenteraden en particulieren zijn niet geraadpleegd. Daarmee is uitvoering ongewis. Als projecten geen doorgang kunnen vinden zijn er geen alternatieven binnen de 1,5 km zone voorhanden.

De projectbeschrijvingen zijn vrijwel allemaal vaag en dus niet handhaafbaar.

Tabel 3: toetsing Dorpen en dorpsgebieden

project	ruimte- lijk project	project- relatie, 1,5 km	relatie inpassing 380 kV	Versterking gebied	obstakel- vrij	opmerkingen
D1	-	-	-	0	+	herinrichting onduidelijk
D2	+	-	-	0	0	plan niet duidelijk, achterstallig onderhoud
D3	?	-	-	?	?	vaag plan
D4	?	?	?	?	?	grabbelton, niet meetbaar
D5	-	?	-	0	?	plannen onvoldoende duidelijk
D6	-	-	-	0	+	achterstallig onderhoud?
D7	-	?	-	0	-	grabbelton

D8	+ / -	-	-	0	+	niet concreet
D9	+ / -	+	-	+ / -	-	Parkeerplaats zit hier ook bij. Deels vaag plan.
D10	-	+	-	?	?	onduidelijk wat de bedoeling is
D11	?	+	-	?	?	Niet gedefinieerd
D12	+	+	+	-	+	onvoldoende omschreven
D13	?	+	?	?	?	vaag plan
D14	+ / -	+	-	-	0	deels concreet, deels niet, deels achterstallig onderhoud
D15	-	+ / - / ?	-	0	?	plannen niet concreet, deels groot/achterstallig onderhoud
D16	+	+	-	?	+	vaag plan
D17	-	-	-	-	+	vaag plan
D18 Zee-rijperweg	+	+	+	--	+	niet concreet genoeg
D18 Bosweg	+	-	+	-	+	niet concreet genoeg
D18 boothelling	-	+	-	-	-	concreet meetbaar
D18 dorpsbossen	?	-	-	?	?	Waar/wat m2?
D19 vergeten grond	-	?	-	?	?	Vaag plan. Verwijzing naar dorpsvisie waarvan status niet bekend
D19 schoolterrein	-	+	-	0	+	Vaag plan, achterstallig onderhoud
D19 parkeerplaats	-	+	-	0	+	Vaag plan, achterstallig onderhoud
D20	+ / ?	+	-	?	?	onduidelijk, vaag, niet handhaafbaar
D21 doorgaande weg	+	+	+	-	+	Niets gedefinieerd
D21 oostzijde Aduard	+	+	-	?	?	vaag ,valt niet te beoordelen
D22	+	+	-	-	-	

D1 Spijkstermaar en Nesweg/Havenweg

• Voormalige dorpshaven revitaliseren o.a. door de herinrichting van de groene ruimte locatie voormalig dorpshaven;

- *Herinrichten van de kop Hoofdweg-Zuid/Havenweg/Nesweg;*
- *De aanleg van een wandelpad op de groene middenberm en het plaatsen van zitelementen;*
- *Het plaatsen van infoborden over de historie van de Havenweg.*

Projectomschrijving is vaag, maar er lijkt geen sprake van een ruimtelijke ingreep (wat er is wordt opnieuw ingericht. Het gaat hier niet om landschappelijke structuren maar om punt-ingrepen, buiten de 1,5 km zone, midden in het dorp. Relatie met inpasbaarheid van de hoogspanningsverbinding ontbreekt.

D2 Slingertuin Spijk

Het herstel van de slingertuin bij de kerk 't Loug.

De slingertuin ligt midden in het dorp. Dit project ligt binnen de 1,5 km zone maar heeft geen enkele relatie met de hoogspanningsverbinding. Het gaat hier niet om het versterken van landschappelijke structuren, maar om achterstallig onderhoud aan een cultuurhistorisch waardevolle tuin. Het gaat om particuliere grond, zonder medewerking van de eigenaar is het plan niet uitvoerbaar. Planologisch zijn er geen belemmeringen.

D3 Dorpsrand Spijk

• *Inpassen bedrijventerrein Tjariet aan de noordzijde van Spijk tussen de EGD-weg en de rijksweg N33;*

• *Verbeteren entrees;*

• *Versterken relatie met het buitengebied door het zichtbaar maken van oude structuren door het aanbrengen van beplanting;*

Deze plannen liggen buiten de 1,5 km-zone, hebben geen relatie met de inpassing van de hoogspanning en dragen niet bij aan de versterking van de landschapsstructuur of cultureel erfgoed.

Er is al veel hoog opgaande beplanting tussen het dorp en het open buitengebied. Verdere aantasting van de openheid door aanbrengen van extra beplanting lijkt dan ook geen goed idee. Het plan is te vaag om er meer over te zeggen.

D4 Omgeving Hoogkerk-Leegkerk

In dit gebied ligt de focus op het versterken van de landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten zoals de openheid, de cultuurhistorische setting van de karakteristieke dorpen/bebouwing en het contrast tussen stad, dorp(srand) en landelijk gebied.

Ook een impuls voor het recreatief medegebruik en de ontsluiting daarvoor past hierbij. In algemene zin is sprake van een versterking van de ruimtelijk functionele samenhang.

Hiervoor worden de volgende maatregelen uitgevoerd:

- *Herstellen van open zichtlijnen;*
- *Zichtbaar maken van oude meanders / natuurlijke waterlopen;*
- *Landschappelijke afhechting van Stadsrand West,*
- *Impulsmaatregelen voor bosjes en overhoekjes;*
- *Maatregelen ter bevordering extensief recreatief medegebruik van en nabij het slibdepot;*
- *Inpassingsmaatregelen voor dorpsranden;*
- *Ruimtelijke kwaliteitsmaatregelen bij (boeren) erven.*

Verder wordt met de aanplant van een transparante groene overgangszone en het accentueren en herstellen van zichtlijnen (groen aanleggen) ingezet op het accentueren van de karakteristieke bebouwing.

Het recreatief medegebruik krijgt een impuls door de realisatie van een uitkijktoren.

Hier wordt een vaag pakket aan mogelijke maatregelen gepresenteerd, waarvan niet duidelijk is wat er gaat gebeuren, waar en in welke omvang. Herstellen van open zichtlijnen? Er is niets mis met de zichtlijnen: dit is een grootschalig, open gebied met boombeplanting rond bewoning, maar niet langs wegen. En zo hoort het hier ook. Er wordt niet aangegeven hoe oude meanders en waterlopen

zichtbaar gemaakt worden. Termen als 'landschappelijke afhechting', 'impulsmaatregelen' en 'ruimtelijke kwaliteitsmaatregelen' zijn nietszeggend. Zelfs de realisatie van een nieuw autosloopterrein valt onder deze termen te verdedigen. De enige concrete maatregel is een uitkijktoren, maar nu de locatie niet bekend is valt ook dit niet te toetsen. Zijn dit nu maatregelen die de minister minimaal noodzakelijk vindt?

D5 Hoogkerk

- *Herinrichting Hoendiep en aanpassen wegprofiel;*

Deze maatregel heeft niets te maken met het landschap, heeft niets van doen met inpassing van de hoogspanning. De weg ligt geheel binnen de bebouwde kom, de maatregel heeft geen enkele relatie met de hoogspanning. Het gaat hier zuiver om een verkeersmaatregel, wellicht met achterstallig onderhoud. Niet duidelijk is welk deel van de weg wordt aangepakt: slechts een klein deel van de weg ligt binnen de 1,5 km zone. Ook is niet duidelijk wat hier onder 'herinrichting' wordt verstaan: blijven de werkzaamheden binnen de huidige verkeersbestemming of is er een wijziging bestemmingsplan en particuliere grond voor nodig?

- *Landschappelijke inpassing rondweg en westelijke rand Groningen (waaronder de relatie met het Suikerunieterrein) door het aanbrengen van beplanting en versterken van groenstructuur.*

Dit gebied wordt gekenmerkt door een soepele overgang van de dorpse bebouwing van Hoogkerk naar de stedelijke bebouwing van Groningen. Er zijn veel rommelige terreinen (voormalige bedrijven), maar dit wordt met schaamgroen niet opgelost. Relatie met landschap waar hoogspanning door gaat is zwak tot afwezig. Deze maatregel valt vermoedelijk geheel buiten de 1,5 km zone.

D6 Dorpshaven Hoogkerk

Herstel historische dorps haven door de realisatie van ligplaatsen / steiger en beplanting.

De bestaande dorps haven ligt buiten de 1,5 km zone. Herstel van de bestaande dorps haven is geen ruimtelijke maatregel: er is een haven, er blijft een haven, het ruimtelijk beeld wordt niet gewijzigd. De haven ligt in de bebouwde kom en heeft geen enkele relatie met het landschap waar de 380 kV verbinding komt. Het gaat hier bovendien deels om achterstallig onderhoud.

D7 Bedum Noord en Westerdijkshorn

Het versterken van de karakteristieke 'entree' van Bedum Noord en de 'groene long' als duurzaam verbindend openbaar groengebied, gelegen tussen het historische centrum en de nieuwere bebouwing aan de noordzijde van Bedum.

Concreet betekent dit:

- *Herstellen van historische wandelroute en uitbreiden wandelroutes en ommetjes;*
- *Dobbe toegankelijk maken;*
- *Herstellen en ontwikkelen groene long;*
- *Gebiedontwikkeling rondom het Multi Functioneel Centrum;*
- *Ecologische gebiedsontwikkeling door verhogen van de biodiversiteit, het aanbrengen van beplanting waardoor de biodiversiteit wordt versterkt;*
- *Ruimte voor rust-, picknick-, schuil-, uitkijk- en speelplaatsen.*

Wat er precies waar wordt uitgevoerd blijft onduidelijk. Het lijkt dat sommige maatregelen binnen de 1,5 km zone vallen, andere vallen er duidelijk buiten. Het uitbreiden van wandelroutes en ommetjes kan een ruimtelijke maatregel zijn, de overige maatregelen brengen geen wezenlijke verandering in de ruimte aan en zijn dat in ieder geval niet. De meeste maatregelen worden getroffen in het dorp en hebben geen relatie met de hoogspanning. Geen van de maatregelen heeft invloed op de ruimtelijke aanvaardbaarheid van de nieuwe 380 kV. Het plan voor het gebied rond het multifunctioneel centrum valt in ieder geval volledig buiten elk criterium en is niet obstakelvrij. Hiervoor is wijziging van bestemmingsplannen en waarschijnlijk particuliere grond nodig.

D8 Onderdendamsterbos

De aanleg van een natuurspeelplaats en het versterken van de bosranden.

Aanleg van een natuurspeelplaats zou een ruimtelijke ingreep kunnen zijn (als er nu nog geen vergelijkbare voorzieningen zijn), versterken van de bosranden (wat daar ook onder wordt verstaan) is dat niet. Het project valt buiten de 1,5 km zone en heeft geen landschappelijke relatie met de hoogspanning. Het plan draagt niet bij aan de versterking van de karakteristieke eigenschappen van het landschap.

D9 Klein en Groot Wetsinge

- *Verbeteringsmaatregelen gericht op de (historische) relatie met de omgeving en integreren kunstroute en dorpsommetje;*
- *Verbetering dorpsranden, sportpark en begraafplaats;*
- *Wierde 'Groot Wetsinge':*
  - *Aanvullen wierde (232.500m³);*
  - *Herstel steilranden;*
  - *Herstel kerkepad richting Klein Wetsinge;*
  - *Versterken karakteristieke beplantingstructuren;*
  - *Versterken karakteristieke kavelpatronen;*
- *Verbeteringsmaatregelen gericht op de kwaliteit openbare ruimte door het verbeteren van de ontsluiting van wegen en de parkeerproblematiek westzijde N361.*

Dit pakket aan maatregelen ligt binnen de 1,5 km zone. Sommige maatregelen (wierde Groot Wetsinge) kunnen worden gezien als ruimtelijke maatregel op het gebied van landschap en cultuurhistorie, maar verbeteren van de kwaliteit van de openbare ruimte, verbeteren ontsluiting en extra parkeerplaatsen vallen daar niet onder. Met de landschappelijke inpassing van de hoogspanning hebben de maatregelen geen relatie. De maatregelen onder het punt Wierde Groot Wetsinge dragen bij aan de versterking van de landschappelijke en cultuurhistorische waarden; voor de overige maatregelen geldt dit niet. Voor een deel van de maatregelen is wijziging van het bestemmingsplan en particuliere grond nodig.

D10 Sauwerd

- *Vergroening dorpskom N361 en entrees;*
- *Realiseren fiets-/voetpad Westerdijkshorn-Sauwerd (Oude Ae);*
- *Aanbrengen van beplanting in de stenige omgeving Kerkplein.*

Er ligt al een fietspad Westerdijkshorn-Sauwerd, deels langs de Oude Ae. Wordt dit opgeknapt? Vervangen? Is dat het geval, dan gaat het niet om een ruimtelijke ingreep. Ook als het gaat om de aanleg van een nieuw fietspad, dan draagt dit niet bij aan de landschappelijke aanvaardbaarheid van de hoogspanning. Vergroening van dorpskom, kerkplein en entrees: deze maatregelen hebben geen relatie met de hoogspanning en het landschap waar de hoogspanning wordt gerealiseerd. Alle maatregelen vallen (deels) binnen de 1,5 km zone. Voor zover valt te zien is voor alle maatregelen aanpassing van het bestemmingsplan en particuliere grond nodig.

D11 Oudeschip

- *Aansluiten en versterken van de waterstructuur rond Oudeschip.*
- *Versterken groenstructuur*

Oudeschip ligt binnen de 1,5 km zone. Deze maatregel is zo vaag dat er niets zinnigs over te zeggen valt. Dit valt ook niet te handhaven.

D12 Westerwijtwerd

Aanbrengen van beplanting langs de Halteweg.

Deze maatregel is blijkbaar verdwaald, kan beter onder Wegbeplanting. De Halteweg ligt binnen de 1,5 km zone, het aanbrengen van beplanting is een ruimtelijke ingreep. De weg loopt door een grootschalig open landschap, overwegend weidegebied. Er is nu weinig wegbeplanting, de schaarse wegbeplanting die er is sluit meestal aan op de erfbeplanting van boerderijen. Aanbrengen beplanting kan bijdragen aan de landschappelijke inpassing van de hoogspanning, maar gaat ten koste van

kenmerkende openheid en weidevogelpotentie van het gebied. Overigens is niet duidelijk om welke beplanting en welke weglengte het gaat.

D13 Westeremden

Accentueren van de radiale structuren door middel van:

- *Het aanplanten van bomen of andere beplanting;*
- *Aanvullen/accentueren wierde;*
- *Herstel historische dorps haven.*

Aanplanten van bomen **of** andere beplanting, aanvullen **of** accentueren wierde: erg vaag, hier kunnen we alle kanten mee op. Westeremden ligt binnen de 1,5 km zone. Verder valt er over deze vage maatregelen niets zinnigs te zeggen.

D14 Stedum

- *Transformatie dorpsbos door het aanbrengen beplanting wordt de biodiversiteit vergroot;*
- *Herstel kerkterrein;*
- *Restauratie van het Koets-/lijkhuis bij de begraafplaats;*
- *Realiseren groenelementen voor het dorps huis Moarstee Stedum.*

Het aanbrengen van beplanting (bomen, struiken, goudsbloemen?) in het dorpsbos moet de biodiversiteit vergroten. Wat de bedoeling is blijft onduidelijk. De term 'transformatie' suggereert dat het hier om een ruimtelijke ingreep gaat. Bij herstel kerkterrein gaat het om achterstallig onderhoud. Restauratie van het Koets-/lijkhuis eveneens, ligt meer op de weg van monumentenzorg. Dit zijn geen ruimtelijke ingrepen maar mogelijk wel ingrepen die de cultuurhistorische waarden versterken. Groenelementen voor het dorps huis zijn geen ruimtelijke ingreep, versterken de cultuurhistorische waarden niet. De projecten liggen binnen de 1,5 km zone. Transformatie van het dorpsbos kan een landschappelijke relatie hebben met inpassing van de 380 kV, maar het plan is nu nog te vaag. Voor de overige maatregelen geldt die relatie niet. De maatregelen zijn vermoedelijk niet strijdig met de bestemming. Wel worden sommige maatregelen uitgevoerd op particuliere grond (kerk, begraafplaats), maar we gaan ervan uit dat de eigenaar instemt (neutraal).

D15 Zeerijp

- *Aanleg dorpsplein (multifunctioneel gebruik ruimte) vanuit cultuurhistorische waarden en landschappelijke beleving de verhalen van de Olifant en het Riepsterlicht zichtbaar maken en een 3e klok in de kerktoren plaatsen;*
- *Aanpak doorgaande weg en dorpsentree;*
- *Kwaliteitsimpuls dorpsbossen:*
- *Groene zones aanpakken door aanplant van bomen;*
- *Herstel blauwe structuur oostzijde;*
- *Accentueren blauwe structuur bij molen;*
- *Herstel historische dorps haven;*
- *Realiseren in/uitstapplaatsen voor vaar/schaats verbinding;*
- *Realiseren doorgaande kanoroute.*

Deze plannen zijn vaag: niet duidelijk is wat er gedaan wordt (afgezien van plaatsing van de 3^e klok) en vaak is ook niet duidelijk waar. Een deel van de plannen valt binnen de 1,5 km zone, een deel niet of het is onduidelijk. Voor zover uit de omschrijving blijkt gaat het niet om ruimtelijke ingrepen, bij aanleg dorpsplein mogelijk om versterking cultuurhistorische waarden. De aanpak van de doorgaande weg is groot / achterstallig onderhoud danwel een verkeersmaatregel. Relatie van deze maatregelen met de inpasbaarheid van de 380 kV ontbreekt: de maatregelen hebben geen relatie met het landschap dat door de 380 kV wordt aangetast.

D16 't Zandt

- *Transformatie dorpsbos, door het aanbrengen van meerdere soorten beplanting wordt de biodiversiteit vergroot;*
- *Inpassing dorpsentrees.*

Twee vage plannen die niet concreet en handhaafbaar zijn. Ook valt niet te bepalen wat het effect van de maatregelen is op de kwaliteit van het gebied. Transformatie en inpassing suggereren ruimtelijke ingrepen, maar dit wordt niet duidelijk omdat niet wordt vermeld wat daar onder wordt verstaan. De plannen liggen binnen de 1,5 km zone, maar hebben geen landschappelijke relatie met de hoogspanning.

D17 Zijldijk

Upgrade dorpsplein, verbeteren groenzones door aanplant bomen, herstel landschappelijke inpassing begraafplaats.

Weer een vaag plan. Buiten de 1,5 km zone, heeft geen landschappelijke relatie met de hoogspanning. De begraafplaats is geen cultureel erfgoed. De begraafplaats is nu omzoomd door opgaande bomen met een kale stam, zonder ondergroei. Onder de boomkruinen door is er vanaf de begraafplaats uitzicht op het aangrenzend akkerbouwperceel. Om dit uitzicht te blokkeren (maar waarom zou dat zinvol zijn?) kan men de ontwikkeling van ondergroei toestaan. Overige versterking van beplanting kan ten koste gaan van het karakteristieke grootschalig open landschap.

D18 Loppersum

• *Versterken van de groenstructuur van de Zeerijperweg door het aanbrengen van beplanting;*

Dit is een ruimtelijke ingreep binnen de 1,5 km zone. De weg loopt door grootschalig open landschap, er is nu geen hoog opgaande beplanting langs de weg. Beplanten doet ernstig afbreuk aan de openheid van het gebied. Om wat voor en hoeveel beplanting het gaat wordt niet vermeld.

• *Versterken van de groenstructuur van de Bosweg door het aanbrengen van beplanting;*

Dit is een ruimtelijke ingreep buiten de 1,5 km zone. De weg loopt door grootschalig open landschap, er is nu geen hoog opgaande beplanting langs de weg, behalve bij bebouwing. Beplanten doet hier zeer ernstig afbreuk aan de karakteristieke openheid van het gebied. Om wat voor en hoeveel beplanting het gaat wordt niet vermeld.

• *Realiseren van een boothelling ter bevordering van de bevaarbaarheid van de Westeremdermaar tussen Loppersum en Westeremden;*

De boothelling komt binnen de 1,5 km zone, maar valt landschappelijk weg. Heeft dus geen invloed op de landschappelijke inpassing van de hoogspanning en ook overigens is de invloed op de landschappelijke kwaliteiten zeer gering. Wel is aanpassing bestemmingsplan nodig en mogelijk ook particuliere grond.

• *Vergroten van de biodiversiteit in de dorpsbossen in Loppersum.*

Vergroten van biodiversiteit blijft een vaag begrip. Door vergeet-mij-nietjes in te zaaien wordt één soort toegevoegd, waarmee de biodiversiteit is vergroot. Door het ontbreken van een nadere definitie is dit dus niet handhaafbaar (of stelt het niets voor). De dorpsbossen vallen overigens buiten de 1,5 km zone en aanpassingen hebben geen landschappelijke relatie met de hoogspanning.

D19 Garnwerd

De dorpsvisie 'Garnwerd, iets boven Groningen' vormt de basis voor de landschappelijke maatregelen. Maatregelen zijn een nieuwe inrichting voor 'vergeten stukjes grond', herinrichting schoolterrein en het opwaarderen zuidelijke entree incl. parkeerplaats

- De status van deze dorpsvisie is niet bekend: voor zover bekend is het geen officieel beleidsstuk.
- Bij herinrichting vergeten stukjes grond gaat het vermoedelijk niet om ruimtelijke ingrepen. Welke stukjes grond in beeld zijn is niet duidelijk, dus ook de ligging binnen of buiten de zone blijft ongewis.
- Bij herinrichting van het schoolterrein en opwaarderen van de parkeerplaats gaat het om achterstallig onderhoud.

Deze vage plannen hebben geen enkele relatie met het landschap war de hoogspanningsverbinding door heen gaat, hebben geen cultuurhistorische waarde en zijn niet toetsbaar.

D20 Oostzijde Aduard

Landschappelijke maatregelen aan de oostelijke rand van Aduard worden opgepakt. Om de relatie tussen (dorps)rand en landelijk gebied, mede geïnspireerd op het kloosterverleden van dit dorp (Het nieuwe wonder van Aduard), te versterken. Door beplanting worden de markante openheid en de zichtlijnen en de oude meander van het Peizerdiep benadrukt.

Voor recreatief medegebruik wordt een ommetje gerealiseerd en historische routestructuren (o.a. De Lindt).

Deze maatregelen, binnen de 1,5 km zone, zijn zo vaag dat er niets zinnigs over gezegd kan worden. Het lijkt onwaarschijnlijk dat deze plannen een landschappelijke relatie met de hoogspanning hebben.

D21 Groene ader Aduard

- Versterken groenstructuur langs de doorgaande weg door het aanbrengen van beplanting.
- Aanbrengen van beplanting aan de oostzijde bij de nieuwe rondweg en een groene inpassing van het bedrijventerrein aan de noordoostzijde van Aduard.

De doorgaande weg door het grootschalig open landschap (weidevogels) heeft nu geen opgaande groenstructuur. Aanbrengen van een dergelijke groenstructuur gaat ten koste van de openheid de de weidevogel-potentie. Het aanbrengen van schaamgroen rond het bedrijventerrein draagt niet bij aan de inpassing van de hoogspanning. Valt dit schaamgroen overigens niet onder de bij D20 genoemde maatregelen? Deze vage plannen zijn niet handhaafbaar.

D22 Garnwerd - Feerwerd – Ezinge

- Een wandel-/fietsverbindingen Garnwerd-Feerwerd-Ezinge/Garnwerd-Winsum;
- Kerkepad Feerwerd-steenfabriek als wandelverbinding tot stand brengen;
- Realiseren kanoroute Winsum-Garnwerd;
- Ruiterverbinding richting Weidelust-Schaphalsterzijl verwezenlijken.

Deze plannen, binnen de 1,5 km, zijn concreet, maar dragen niet bij aan de landschappelijke aanvaardbaarheid van de hoogspanning. Immers: een pad ligt op maaiveld-niveau en komt dus niet in de zichtlijn tussen de waarnemer en de hoogspanningsverbinding. Deze maatregelen zijn wel zichtbaar en kunnen wel schadelijk zijn voor de landschappelijke waarden in het gebied. Ook kunnen deze verbindingen onrust veroorzaken onder weidevogels. Wijziging van bestemmingsplannen en particuliere grond nodig.

4. Toetsing projecten Historische terreinen, gebouwen en wierden

Hier gaat het (tabel 2e kolom) vooral om ruimtelijke maatregelen op het gebied cultuurhistorie.

Tabel 4: toetsing Historische terreinen, gebouwen en wierden

project	ruimte- lijk project	project- relatie, 1,5 km	relatie inpassing 380 kV	Versterking gebied	obstakel- vrij	opmerkingen
H1	+	+	+	+	-	omvang maatregelen niet beschreven
H2	+	+	-	+	?	waarschijnlijk niet obstakelvrij
H3	?	+	+	?	?	gaat het hier wel of niet om maatregelen? zelfs dat is niet duidelijk
H4	-	+	-	0	0	achterstallig onderhoud, omvang niet beschreven
H5	-	+	-	0	0	achterstallig onderhoud

H6	?	+	?	?	?	omvang en aard maatregelen niet beschreven
H7	+	-	-	+	?	veel te vaag
H8	-	+	-	0	0	achterstallig onderhoud
H9	+	?	?	?	-	aard en omvang onduidelijk
H10	+	+	-	-	-	strijdig met RIP

H1 Hoogkerk-Leegkerk

Herkenbaarheid van het wierdenlandschap rondom Hoogkerk-Leegkerk versterken door:

- *aanvullen wierde;*
- *herstel steilranden;*
- *versterken karakteristieke beplantingstructuren;*
- *versterken karakteristieke kavelpatronen.*

Deze ruimtelijk-cultuurhistorische maatregel binnen de 1,5 km zone draagt bij aan versterking van de landschappelijk-cultuurhistorische waarden. Er is een landschappelijke relatie tussen deze elementen en de nieuwe hoogspanning. De maatregel kan waarschijnlijk niet worden uitgevoerd zonder aanpassing van de bestemming en verwerving van particuliere grond. De omvang van de werkzaamheden is zo vaag beschreven dat handhaafbaarheid moeilijk is.

H2 Onstaborg (ingekort: de maatregelen)

Hiervoor is een inrichtingsplan opgesteld met diverse onderdelen en maatregelen. Een deel van de inrichtingskosten zal in het kader van dit Gewijzigde Landschapsplan worden gefinancierd.

Het plan omvat het terugkeren van de Onstaborg zoals het eeuwen geleden hier heeft gestaan. Niet echt als kasteel, maar in een plattegrond.

Onderdeel van het plan is de verbetering van de ijsbaan in combinatie met een historisch verantwoorde reconstructie van het voormalig Borgterrein, met nadrukkelijke aandacht voor archeologie, landschap en recreatiemogelijkheden.

In grote lijnen komt het er op neer dat de grachten rondom het Borgterrein worden uitgediept en verbreed. Daarnaast kan door het verbreden van de (verbinding)sloot een verbinding worden aangebracht tussen de haven van Sauwerd en de uitgediepte gracht.

Met de grond die uit de gracht vrijkomt kan het ijsclub terrein opgehoogd worden ofwel geëgaliseerd worden. Daarnaast is het de bedoeling om de band tussen de voormalige kerk (lees vanaf begraafplaats Hoogpad) en borgstee te versterken. Het aanbrengen van een wandelloopbrug ('hoogholtje') die borg en kerk wederom verbindt, herstelt zo letterlijk en figuurlijk de band tussen borg, wierde en kerk.

Deze ruimtelijk-cultuurhistorische maatregel binnen de 1,5 km zone draagt bij aan versterking van de landschappelijk-cultuurhistorische waarden. Er is echter geen landschappelijke relatie tussen deze maatregelen en de nieuwe hoogspanning. De maatregel kan waarschijnlijk niet worden uitgevoerd zonder aanpassing van de bestemming en verwerving van particuliere grond.

H3 Wierde de Weer (ingekort: de maatregelen)

Ter versterking van de ruimtelijke kwaliteit wordt waar mogelijk een aantal elementen op de wierde opgeknapt en/of hersteld.

Na een prachtige beschrijving van de cultuurhistorische waarde van wierde De Weer volgt bovenstaande invulling van de maatregelen. De nieuwe hoogspanningsverbinding komt zeer dichtbij de wierde en doet ernstig afbreuk aan de unieke kwaliteiten van deze wierde. Maatregelen ter versterking van deze waarden zijn dan ook zeer welkom. Maar met deze beschrijving van de te treffen maatregelen kan men alle kanten op (of geen enkele kant). Zijn dit nu de 'minimaal noodzakelijke

maatregelen' voor verbetering van de landschappelijk inpassing van de hoogspanning? Wij kunnen hier niets mee.

H4 Begraafplaats Sauwerd

- *Herstellen en versterken van de beplantingstructuur;*
- *Herstel padenstructuur;*
- *Herstel hekwerken.*

Het gaat hier niet om ruimtelijke/cultuurhistorische ingrepen, maar om achterstallig onderhoud. De werkzaamheden maken deel uit van het bestaande project Kerken in het groen. Elke relatie met de nieuwe 380 kV is zoek. De werkzaamheden worden (deels) uitgevoerd op particuliere grond, maar de eigenaar zal geen bezwaar hebben. De omvang van de werkzaamheden is niet beschreven.

H5 Kerktuin Oosteinde

- *Herstellen en versterken van de beplantingstructuur;*
- *Herstel padenstructuur;*
- *Herstel hekwerken.*

Het gaat hier niet om ruimtelijke/cultuurhistorische ingrepen, maar om achterstallig onderhoud. De werkzaamheden maken deel uit van het bestaande project Kerken in het groen. Elke relatie met de nieuwe 380 kV is zoek. De werkzaamheden worden (deels) uitgevoerd op particuliere grond, maar de eigenaar zal geen bezwaar hebben. De omvang van de werkzaamheden is niet beschreven.

H6 Borg Nittersum

Het markeren en accentueren van het voormalig borgterrein door het aanbrengen de landschappelijke beplantingen.

Dit blinkt weer uit min vaagheid: door aanplanten van één wilg wordt hier reeds aan voldaan. Omvang en aard van de werkzaamheden zijn niet beschreven.

H7 Middelstum (ingekort: de maatregelen)

Herstellen en versterken van beplantingstructuren langs het historisch jaagpad Middelstum.

Herstellen van een jaagpad gaat niet goed samen met versterking van beplantingsstructuren: die twee bijten elkaar. Historisch lag het jaagpad in Middelstum op de plek waar nu de Trekweg ligt. Hier weer een jaagpad realiseren is een goed plan, maar weinig realistisch. Een jaagpad realiseren aan de overzijde is wel mogelijk, maar gaat over particuliere grond en vereist aanpassing van de bestemming: ook weinig kansrijk. De omvang van de werkzaamheden (hoeveel kilometer jaagpad) en de aard van de beplanting en voorzieningen (rolpalen) worden niet vermeld: niet handhaafbaar.

H8 Begraafplaats Garnwerd

- *Herstel en versterking van de beplantingstructuren;*
- *Herstel padenstructuur*
- *Herstel hekwerken.*

Het gaat hier niet om ruimtelijke/cultuurhistorische ingrepen, maar om achterstallig onderhoud. De werkzaamheden maken deel uit van het bestaande project Kerken in het groen. Elke relatie met de nieuwe 380 kV is zoek. De werkzaamheden worden (deels) uitgevoerd op particuliere grond, maar de eigenaar zal geen bezwaar hebben. De omvang van de werkzaamheden is niet beschreven.

H9 Middag

- *Accentueren van oude meanders en waterlopen door het aanbrengen van beplantingen;*
- *Aanleg bufferstroken en natuurvriendelijkere oevers.*

Eén van de kenmerkende waarden van Middag-Humsterland is de openheid. Die openheid is ook van belang voor de weidevogels. Aanbrengen van opgaande beplanting doet dan ook afbreuk aan dit gebied. Waterlopen worden nu vooral zichtbaar in het landschap door een rietkraag. Door aanleg van natuurvriendelijke oevers kunnen die rietkragen worden versterkt. Wel moet hier zeer zorgvuldig mee worden om gegaan: veel watergangen in het gebied stammen nog uit de periode voor de eerste

bewoning (500 v. chr.) Vergraven van de oever tast het oorspronkelijke bodemprofiel aan. Dit moet in ieder geval vermeden worden. Aard en omvang en locatie van de werkzaamheden zijn niet duidelijk. Wijziging van de bestemming en beschikken over particuliere grond is voor deze maatregel noodzakelijk.

H10 Uitkijktoren van bestaande hoogspanningsmast

Realiseren van een uitkijktoren in een oude hoogspanningsmast nabij Wetsingersluis.

Deze ruimtelijke maatregel binnen de 1,5 km zone levert geen enkele bijdrage aan verbetering van de landschappelijke aanvaardbaarheid van de hoogspanningsverbinding. De landschappelijke kwaliteit is er bij gebaat dat hoge constructies zo veel mogelijk uit het landschap verdwijnen. Dit is ook gunstig voor een mogelijk herstel van de weidevogelpopulaties in het gebied. Bovendien is deze maatregel strijdig met artikel 14 lid 14.1 aanhef en onder d van de planregels:

‘Onder een gebruik strijdig met de bestemming wordt in ieder geval verstaan:

d. het niet geamoveerd hebben van de 110 kV- en 220 kV-hoogspanningsverbindingen met bijbehorende voorzieningen als bedoeld in artikel 15.1, binnen 4 jaar na start van de aanleg van de hoogspanningsverbindingen en de bijbehorende bouwwerken als bedoeld in artikel 10 en 11.’